

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Petra Svatoňová

Trestněprávní aspekty tzv. domácího násilí

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaromír Hořák

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 14. 3. 2018

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 172.039 znaků včetně mezer.

Petra Svatoňová

V Praze dne 14. 3. 2018

Děkuji panu JUDr. Jaromíru Hořákovi, vedoucímu mé diplomové práce za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování.
Zároveň děkuji své rodině, která mě podporovala po celou dobu studia.

Obsah

Úvod	1
1. Domácí násilí obecně.....	3
1.1 Pojem domácího násilí.....	3
1.1.1 Znaky domácího násilí	5
1.1.2 Dynamika domácího násilí.....	6
1.2 Formy domácího násilí	8
1.3 Příčiny domácího násilí	11
1.4 Násilná osoba	13
1.5 Osoby ohrožené domácím násilím.....	14
1.5.1 Ženy.....	15
1.5.2 Muži	16
1.5.3 Děti.....	17
1.5.4 Senioři	18
1.5.5 LGBT	18
1.6 Důsledky domácího násilí.....	19
2. Právní úprava domácího násilí	22
2.1 Vývoj právní úpravy domácího násilí.....	22
2.2 Přehled právní úpravy domácího násilí	23
2.3 Právní úprava domácího násilí v mimotrestních předpisech	24
2.3.1 Zákon o Policii České republiky	24
2.3.2 Intervenční centra.....	27
2.3.3 Soukromoprávní ochrana	28
2.4 Istanbulská úmluva	30
2.5 Trestní právo jako ultima ratio.....	31
3. Domácí násilí z pohledu trestního práva hmotného	32
3.1 Vražda.....	33

3.2 Zabití.....	34
3.3 Těžké ublížení na zdraví.....	36
3.4 Zbavení osobní svobody a omezení osobní svobody.....	37
3.5 Vydírání a útisk.....	38
3.6 Znásilnění.....	39
3.7 Týrání svěřené osoby.....	40
3.8 Týrání osoby žijící ve společném obydlí.....	41
3.9 Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání.....	44
3.10 Nebezpečné pronásledování.....	45
3.11 Neoznámení trestného činu a nepřekažení trestného činu.....	48
4. Domácí násilí z pohledu trestního práva procesního.....	50
4.1 Pojem poškozený a oběť.....	50
4.1.1 Postavení poškozeného v trestním řízení.....	52
4.1.2 Práva obětí trestných činů.....	54
4.2 Oběť jako svědek domácího násilí.....	57
4.3 Souhlas poškozeného s trestním stíháním.....	59
4.4 Předběžná opatření podle trestního řádu.....	61
4.6 Institut vazby.....	63
Závěr.....	65
Seznam zkratk.....	67
Použité prameny a literatura.....	68
Abstrakt.....	77
Abstract.....	78
Název práce a klíčová slova v českém a anglickém jazyce.....	79

Úvod

Domácí násilí bylo dlouhou dobu považováno za soukromou záležitost, do které by stát neměl zasahovat. V posledních letech se však o tomto tématu již otevřeně vedou diskuze a vznikají různé studie a průzkumy, které si kladou za cíl zjistit více o tomto fenoménu. Ani zákonodárcům neušla pozornost problematiky domácího násilí. První vlaštvkou na poli legislativy bylo v roce 2004 zakotvení trestného činu týrání osoby žijící ve společném domě nebo bytě.

Se smutnými případy domácího násilí se můžeme setkat po celém světě u osob z různých sociálních vrstev, s různým náboženským vyznáním, různého věku, pohlaví i rasy. Domácí násilí je zejména charakteristické tím, kým je pácháno a za jakých okolností. Aktéry domácího násilí jsou osoby navzájem si blízké a jsou tedy k sobě citově, často i materiálně připoutány. Různé formy psychického, fyzického, ekonomického, sociálního a sexuálního jsou páhány za zavřenými dveřmi, tedy mimo kontrolu společnosti. Blízký vztah ohrožené a násilné osoby ovlivňuje ochotu oběti oznamovat a spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení i dalšími subjekty poskytujícími pomoc obětem trestných činů, proto je problematika domácího násilí jevem velmi latentním. Z toho důvodu tedy lze jen těžko odhadovat, kolik osob je skutečně postiženo domácím násilím

Trestněprávní aspekty domácího násilí považuji za velmi zajímavé a aktuální téma. Domácí násilí se oproti jiným formám agrese vyznačuje specifickými zvláštnostmi, kvůli kterým zůstává oběť ve vztahu i přes probíhající násilí, a proto je třeba k oběti i specificky přistupovat. Považuji za důležité, aby veřejnost měla povědomí o problematice domácího násilí, jelikož dostatečná informovanost je základním kamenem v boji proti této skryté a rozšířené formě agrese. Z tohoto důvodu jsem se těmito zvláštnostmi a přístupem k domácímu násilí z pohledu trestního práva hmotného a procesního rozhodla zabývat v této diplomové práci, kterou lze rozdělit na čtyři hlavní části.

První kapitola představuje nezbytný úvod do problematiky domácího násilí, ve které se blíže pokouším přiblížit pojem domácího násilí, jeho formy a příčiny. Tato kapitola dále pojednává o profilu násilné a ohrožené osoby. V této souvislosti jsou zmíněna určitá specifika jednotlivých skupin osob, které mohou být postiženy domácím násilím, především žen, mužů, dětí, seniorů a minoritní skupiny LGBT. Tuto kapitolu zakončuje pojednání o devastujících důsledcích domácího násilí pro oběť domácího násilí. Tyto základní informace jsou důležité pro orgány činné v trestním řízení, sociální pracovníky i pro další osoby, které přijdou do kontaktu s ohroženou a násilnou osobou. Rozpoznání domácího násilí, pochopení situace,

ve které se oběť nachází, a následná vhodná reakce jsou podstatné proto, aby nedošlo u oběti k prohloubení vzniklé újmy nebo aby nevznikla újma druhotná.

V druhé kapitole je představen vývoj a přehled právní úpravy domácího násilí, která je roztržena do několika právních předpisů. Domácí násilí je třeba řešit komplexně, přičemž prostředky trestního práva se uplatní až v případě, kdy selžou prostředky mimoprávní a prostředky jiných právních odvětví. Klíčovou roli v ochraně před domácím násilím hraje institut policejního vykázání, pomoc intervenčních center a civilní předběžné opatření, proto o nich bude pojednáno podrobněji. Pozornost nelze odeprít Úmluvě Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí, kterou lze považovat za nejobširnější smlouvu zabývající se domácím násilím.

Třetí kapitola je zaměřena na úpravu domácího násilí v trestním právu hmotném. Na tomto místě se pokouším analyzovat vybrané skutkové podstaty trestných činů, a to v jejich návaznosti na domácí násilí. Z podstaty věci se nejčastěji setkáme s trestným činem týrání osoby žijící ve společném obydlí.

Ve čtvrté kapitole jsou přiblíženy aktuální procesněprávní aspekty domácího násilí v trestním právu. Pozornost je zaměřena zejména na práva oběti jako poškozeného v trestním řízení a na práva oběti, která jí přiznává zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Dále jsou v této kapitole uvedeny některé problematické aspekty, zejména v souvislosti se souhlasem poškozeného v trestním řízení. Zmíněny jsou také instituty předběžného opatření v trestním právu a vazby, které chrání oběť před dalšími ataky pachatele.

1. Domácí násilí obecně

1.1 Pojem domácího násilí

Násilí v rodinném prostředí se zřejmě vyskytuje již po staletí. O domácím násilí jako o celospolečenském problému se však začíná hovořit až od 70. let 20. století. I postoje společnosti k problematice domácího násilí prošly určitým vývojem. Dříve panoval názor, že domácí násilí je věcí soukromou, dokonce bylo považováno za tabu. O případech domácího násilí se mlčelo a do pozornosti veřejnosti se dostaly pouze nejzávažnější případy končící těžkým ublížením nebo smrtí oběti. Postupem času se domácí násilí stává věcí veřejnou, na čemž mají velký podíl zejména občanská hnutí, která se snaží na tento fenomén soustavně upozorňovat.¹

Domácí násilí se vyznačuje vysokou mírou latence, proto jen stěží lze zjistit, kolik osob je ve skutečnosti tímto jevem postiženo. První reprezentativní výzkum o povědomí, postojích a zkušenostech občanů České republiky s domácím násilím, který realizovala agentura STEM pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris v roce 2001, ukazuje, že v České republice trpí domácím násilím nejméně 16 % populace ve věku od patnácti let, tři pětiny populace slyšely o případech násilí mezi partnery z doslechu a více než čtvrtina populace se s ním setkala přímo jakožto svědek, oběť nebo násilník.² Z uvedeného lze dovodit, že domácí násilí v žádném případě nepředstavuje okrajové téma, které nezasluhuje vyšší pozornost.

Přestože je domácí násilí v současné době veřejností hojně diskutované téma, koluje o něm řada mýtů, které ho zlehčují a ztěžují jeho rozpoznání. Jedním z nejrozšířenějších předpokladů je, že domácí násilí se vyskytuje pouze mezi osobami s nižším vzděláním a v sociálně slabých rodinách. V rodinách na dobré ekonomické a vzdělanostní úrovni není domácí násilí tolik vidět a bývá skrytější a rafinovanější, pravdou však je, že postihuje všechny typy rodin. Další mýtus klade za vinu oběti, že svým chováním vyprovokovala agresora k násilí. Další předpoklad považuje za příčinu domácího násilí alkohol. Alkohol je častý spouštěč násilí, nikoliv ale jeho příčina. Pro agresory často slouží jako omluva nebo výmluva pro násilné chování. Pro oběť naopak může být přijatelnější věřit tomu, že kdyby partner nepožil alkohol, k násilí by nedošlo. O to horší však pro ni je, když se agresor chová násilně, i když není opilý.³ Postupem času ovšem lze vyzorovat zvýšený zájem veřejnosti o problematiku domácího

¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Vývoj postojů k domácímu násilí*. Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí. 1999, č. 4, s. 10-12.

² Reprezentativní výzkum 2001 – STEM. Bílý kruh bezpečí [online]. Zdroj dostupný dne 10. 3. 2018 z <http://www.domacinasili.cz/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2001-stem/>.

³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila; VITOUŠOVÁ, Petra. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 43-44.

násilí, jelikož většina lidí je přesvědčena, že se o tomto problému více mluví a jeho obětem více pomáhá. Na druhou stranu řada lidí stále neví, jak na domácí násilí nejlépe reagovat.⁴

Co se týče oficiálně uznávané definice domácího násilí, takovou v českém právním řádu nenalezneme. Definici postrádají zejména instituce, které s domácím násilím přicházejí do kontaktu. Policie, sociální služby i další subjekty potřebují pro účely evidence i intervence pracovat s jednoznačně vymezeným problémem. V praxi tak může absence definice vyvolat řadu nejasností.

Při definování domácího násilí můžeme nejprve pomocí jazykové interpretační metody vymežit pojmy „domácí“ a „násilí“. Již na první pohled je zřejmé, že jde o spojení dvou slov, kdy jedno má pozitivní a druhé negativní význam. Domov by měl být místem, které v nás vyvolává pocit bezpečí, klidu a lásky, místem, kde nalezneme podporu a pochopení. Tato idylická představa však může být narušena násilím a z onoho mírumilovného místa se stane peklo na zemi. Přitom se uvádí, že je třikrát větší pravděpodobnost, že jedinec bude napaden, poraněn nebo usmrcen v bezpečí domova členem rodiny, než že bude napaden na ulici.⁵

Pojem násilí rovněž není českým zákonodárcem definován. Právní nauka rozlišuje jednak násilí v podobě vis absoluta, které není jednáním v trestněprávním smyslu, jelikož je zde zcela vyloučena vůle oběti, a jednak násilí v podobě vis compulsiva, při kterém sice dochází k projevu vůle oběti, ale je zásadním způsobem ovlivněno nátlakem ze strany pachatele.⁶ Právě ono omezení vůle oběti je podstatou psychického násilí, které je obecně součástí domácího násilí. Voňková pak násilí definuje jako „*zlé nakládání, tělesné útoky, pohružky obdobným chováním nebo jednáním, které působí újmu na fyzickém, sexuálním nebo psychickém zdraví druhé osoby.*“⁷

Definovat domácí násilí je obtížné, přesto se řada odborníků napříč různými obory pokouší o jeho vymezení. Některé definice se zaměřují na formy domácího násilí, jiné na předmět útoku, další pak kladou důraz na společné soužití oběti a pachatele. Například důvodová zpráva k zákonu č.135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, charakterizuje domácí násilí jako „*násilné jednání, kterým dochází k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, a to v bytě nebo domě společně obývaném násilnou osobou i osobou, proti níž takový útok směřuje. Domácím*

⁴ Reprezentativní výzkum 2006 – STEM. Bílý kruh bezpečí [online]. Zdroj dostupný dne 10. 3. 2018 z <http://www.domacinasili.cz/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2006-stem/>.

⁵ NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef; MUSIL, Jan. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 274.

⁶ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 774.

⁷ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016*. 3. přepracované vydání. Praha: profem, 2016, s. 19.

násilím se rozumí opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází nebo hrozí, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byly spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě. V rámci domácího násilí lze jednoznačně identifikovat osobu násilnou i osobu ohroženou, proti níž takové útoky nebo výhrůžky útokem směřují.“⁸

Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí považuje za domácí násilí „*veškeré akty fyzického, sexuálního, psychického či ekonomického násilí, k němuž dochází v rodině nebo v domácnosti anebo mezi bývalými či stávajícími manžely či partnery, bez ohledu na to, zda pachatel sdílí nebo sdílel společnou domácnost s obětí.*“⁹ Tato definice představuje jednu z nejšířejí pojatých definic domácího násilí, jelikož zahrnuje široký okruh obětí, které mohou být postiženy domácím násilím, i široké spektrum jednání, kterými lze naplnit znaky domácího násilí. Pro účely ochrany obětí domácího násilí je na druhém místě zmíněná definice zřejmě nejvýhodnější.

1.1.1 Znaky domácího násilí

Definovat domácí násilí lze i pomocí znaků, které jsou charakteristické pro případy domácího násilí. Expertní skupina Aliance proti domácímu násilí považuje za tzv. definiční znaky domácího násilí opakování a dlouhodobost násilí, eskalaci, jasné a nezpochybnitelné rozdělení rolí ohrožené a násilné osoby a neveřejnost.¹⁰ Právě tyto znaky ukazují, v čem spočívá nebezpečnost domácího násilí a jak se liší od ostatních forem agrese. Domácí násilí se vyskytuje v nejrůznějších podobách a každý případ je třeba posuzovat individuálně. Jestliže však v daném případě nejsou přítomny současně všechny znaky, automaticky to neznamená, že se nejedná o případ domácího násilí.

a) Opakování a dlouhodobost násilí

Jedna facka domácího násilí nedělá, zpravidla ale bývá jeho začátkem. Domácí násilí není ojedinělý akt, ale dlouhodobý způsob chování jedince vůči druhému. K násilí dochází opakovaně, zpravidla ale v nepředvídatelných intervalech. O to frustrovanější oběť bývá, neboť další útok může přijít kdykoliv.

⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím [online]. Zdroj dostupný dne 10. 3. 2018 z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=828&CT1=0>.

⁹ Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí [online]. Zdroj dostupný dne 10. 3. 2018 z <https://rm.coe.int/1680462471>.

¹⁰ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 37-41, podobně VARGOVÁ, Branislava; POKORNÁ, Dana; TOUFAROVÁ, Marie. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008, s. 109-111.

b) Eskalace

Domácí násilí většinou mívá pozvolný začátek, dokonce ani nemusí být ohroženou osobou rozpoznáno. Z počátku dochází k verbálním útokům v podobě vyhrožování a zastrašování a až postupem času se mohou přidávat první fyzické útoky, které začnou nabírat na intenzitě a četnosti. Útoky nejprve míří na svobodu a lidskou důstojnost oběti, následkem čehož dojde ke snížení sebevědomí oběti a k její postupné sociální izolaci. Následně přicházejí útoky proti zdraví, které mohou v nejhorším případě vést až ke smrti oběti.¹¹

c) Jasně a nezpochybnitelné rozdělení rolí

Domácí násilí není tzv. „italským manželstvím“ ani hádkou, která je konfliktem dvou stran, které se snaží prosadit své stanovisko a jejichž síly jsou přibližně vyrovnané. Aktéry domácího násilí jsou blízké osoby, které jsou propojeny citovou, sociální a ekonomickou vazbou. V jejich vztahu lze jednoznačně rozeznat osobu násilnou, která těží z dobrého poznání ohrožené osoby a ví, jak nad ní nejlépe uplatňovat moc, a ohroženou osobu, která je bezbranná a závislá na agresorovi.

Podle Ševčíka a Špatenkové tento klíčový znak nemusí být vždy naplněn a přiklání se k názoru, že domácí násilí není jen černobílé. Vývojem, či změnou situace může dojít k asymetrii ve vztahu, popřípadě se může stát, že muž je označen v několika případech jako násilná osoba, žena pak pouze v jediném případě.¹²

d) Neveřejnost

Domácí násilí se odehrává v soukromí mezi aktéry, kteří sdílejí společně obydlí. Je pácháno za zavřenými dveřmi bytu či domu, mimo kontrolu společnosti a často bývá skryto i několik let. S tím souvisí obtížné dokazování spojené s nedostatkem důkazů a svědků. Proto je třeba apelovat na společnost, aby nebyla k domácímu násilí lhostejná, jelikož bez zásahu zvenčí by často nedošlo k ukončení násilí. Ani tento znak však nelze chápat absolutně. Při opakovaném násilí často dochází k incidentům i na veřejnosti, např. na ulici, na pracovišti nebo na rodinné oslavě.¹³

1.1.2 Dynamika domácího násilí

Řada lidí nechápe, proč oběť zůstává v násilném vztahu po dlouhou dobu, proč nepodá trestní oznámení nebo proč se dokonce v některých případech vrací zpět k pachateli. Při

¹¹ KONRÁD, Zdeněk; BANGO, Dezider. *Metodika vyšetřování trestných činů souvisejících s domácím násilím*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2007, s. 8.

¹² ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 39-40.

¹³ Tamtéž, s. 41.

domácím násilí oběť zažívá extrémní stres, její svět se hroutí, a proto její chování může okolí vnímat jako iracionální. Abychom porozuměli tomu, co prožívá oběť v rámci domácího násilí, musíme její situaci vnímat v širším kontextu. Domácí násilí není jednorázový akt, ale je charakteristické pro svou historii, v jejímž rámci lze vyzorovat určité opakující se etapy. Jedná se o cyklické střídání násilného období a období klidu, přičemž lze identifikovat následující čtyři fáze cyklu.¹⁴

První fáze je charakteristická nárůstem napětí. V této fázi selhává komunikace, násilná osoba neustále vše kritizuje, je agresivní a začíná docházet k mírným incidentům (nadávkám, fackám apod.). Oběť si dává za vinu nespokojenost násilné osoby a snaží se jí ve všem vyhovět, jen aby odvrátila případné násilí ze strany agresora. Dříve nebo později však dochází k vyhocení situace a následuje druhá fáze.

Druhou fázi můžeme nazvat fází násilí a může trvat několik minut, i několik hodin. S ohledem na historii násilí konkrétního vztahu může být oběť vystavena psychickému i fyzickému násilí. V této fázi často dochází ke zranění oběti, v nejhorších případech k jejímu usmrcení.

Ve třetí fázi dojde k usmíření, jelikož si agresor uvědomí, že by ho mohla oběť opustit. Začne se omlouvat, slibovat, že se změní a násilné epizody se nebudou opakovat. Násilník oběť zahrnuje láskou, kupuje jí dary a oběť získává pocit, že je vše v pořádku, a agresorovi odpustí. Proto se někdy tato fáze označuje jako období líbánek. Jiným scénářem, který vede ke stejnému výsledku, je ten, že násilník zlehčuje své chování nebo ho popírá, a svaluje vinu na oběť. Čtvrtá fáze klidu je zpočátku fází nejdelší, postupně se však zkracuje a může až vymizet.

Charakteristické je, že interval mezi incidentem a obdobím klidu se zkracuje a dochází k eskalaci násilí. Právě popsané střídání milujícího a násilného chování udržuje oběť v násilném vztahu, přitom dostat se z tohoto bludného kruhu je pro oběť neskutečně těžké. Jednotlivé fáze cyklu mohou trvat různou dobu a jsou závislé na mnoha faktorech, přičemž oběť často netuší, kdy se vztah překloupí do další fáze. Právě tato nejistota je pro oběť zvláště stresující. Období násilí se oběť snaží nevnímat a dále setrvává s násilnou osobou. Chování násilné osoby omlouvá a snaží se nejrůznějšími způsoby o jeho vysvětlení, protože se jen těžce smiřuje s tím, že by se nejbližší člověk obrátil proti ní.

¹⁴ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 53-55. V zahraniční literatuře se lze setkat s rozdělením cyklu násilí do 6 fází: Fáze narůstání tenze, Překlenovací fáze, Fáze násilí, Fáze výčitek svědomí/lítosti, Přesvědčovací fáze, Fáze líbánek. Viz. VARGOVÁ, Branislava; POKORNÁ, Dana; TOUFAROVÁ, Marie. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008, s. 39.

Dalším vodítkem vedoucím k pochopení vztahu mezi obětí a agresorem vysvětluje teorie stockholmského syndromu. Tento syndrom byl poprvé popsán v roce 1973, kdy došlo k loupežnému přepadení banky, při kterém byli zajati čtyři rukojmí. Překvapivé ovšem bylo zjištění, že během nedobrovolného držení si rukojmí vytvořili pozitivní vztah k pachateli, kdy ve výsledku měli rukojmí větší strach z policie než ze samotných pachatelů. Netypické chování oběti, která se si vytvoří specifickou pozitivní vazbu k pachateli, bylo později popsáno jako stockholmský syndrom. Toto iracionální jednání, které lze vyzorovat i u týraných osob, je považováno za běžnou reakci na extrémně stresující situaci. V situaci, kdy se oběť bojí o život a zažívá pocit bezmoci, představuje vytvoření emocionální vazby k pachateli účelnou strategii přežití. Tím, že se oběť identifikuje s tyranem, případně si ho idealizuje, dokáže oběť lépe snášet teror ze strany agresora, aniž by došlo k jejímu psychickému zhroucení.¹⁵

1.2 Formy domácího násilí

Domácí násilí může být páčáno prostřednictvím fyzického, psychického, sexuálního, ekonomického nebo sociálního násilí¹⁶, přičemž ve většině případů je oběť vystavena současně více formám. Společným cílem těchto forem je získání a udržení si moci a kontroly nad druhou osobou.¹⁷ Pro přiblížení forem domácího násilí, které oběti zažívají s uvedením četnosti výskytu, jsou do této podkapitoly zařazeny ilustrační tabulky.¹⁸

- **Fyzické násilí**

Je nejhrubší formou násilného jednání, které zasahuje do tělesné integrity ohrožené osoby, a často za sebou zanechává viditelné stopy poranění. Tyto stopy se ovšem oběť snaží skrývat, popřípadě si vymýšlí situace, jak k nim přišla, například že spadla ze schodů. Jeho podstatou je ublížení, ohrožení nebo zastrašení druhého, a to za použití fyzické síly nebo její hrozby. Zahrnuje širokou škálu chování, například fackování, strkání, kopání, bití pěstmi, tahání za vlasy, pálení, škrcení, ohrožování zbraní. Může se dít i ve formě pasivní, např. neposkytnutí pomoci.

¹⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 42-43.

¹⁶ Například Voňková fyzické, psychické, sexuální a sociální násilí označuje jako druhy domácího násilí. Jako zvláštní druh domácího násilí považuje i systémové týrání. Konkrétní podoby domácího násilí jako např. sociální izolace, zastrašování, vyčerpávání považuje za formy. Terminologie však v tomto případě nehraje roli, jelikož podstata zůstává stejná. VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016*. 3. přepracované vydání. Praha: proFem, 2016, s. 26-28.

¹⁷ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 47-52.

¹⁸ Statistiky Informačního a poradenského centra Rosa z roku 2016, které se zúčastnilo 354 klientek [online]. Zdroj dostupný dne 11. 3. 2018 z <http://rosa-os.cz/k-stazeni/statistiky/>.

Fyzické násilí	255	73,9 %
opakované facky	129	37,4 %
bití, rány pěsti	125	36,2 %
bití do hlavy	96	27,8 %
bití v těhotenství	73	21,2 %
škrcení	111	32,2 %
kopání	51	14,8 %
sražení, pád, prohození	122	35,4 %
ohrož, střelnou zbraní	11	3,2 %
ohrožování nožem apod.	49	14,2 %
trhání vlasů	37	10,7 %
kroucení rukou	39	11,3 %
další fyzické	131	38,0 %

- **Psychické násilí**

Podle Čírtkové se psychické násilí vyskytuje ve všech případech domácího násilí, jelikož jakákoliv forma násilí je pro oběť nesmírně psychicky náročná. Oběť se totiž musí vyrovnat s faktem, že jí ubližuje blízká osoba, která by jí měla být spíše oporou. Psychické násilí je též označováno jako emocionální či neviditelné násilí. Úskalí spočívá v tom, že je těžce rozpoznatelné a jelikož nezanechává evidentní stopy, je i těžce prokazatelné. Doporučuje se, aby oběť veškeré incidenty zaznamenávala a pokud možno o nich informovala okolí. Psychické násilí spočívající v ponižování ohrožené osoby může mít podobu verbální (např. urážení, zesměšňování, ponižování, hanlivé oslovování, vyhrožování, bezdůvodné podezírání, ignorování), i neverbální (např. ničení oblíbených věcí, ubližování domácím mazlíčkům). Důsledek přitom může být dalekosáhlý, kdy se oběť cítí méněcenná, má snížené sebevědomí, vytrácí se jí radost ze života, dokonce může mít až sebevražedné sklony. Ohledně psychického násilí koluje mýtus, že není tak nebezpečné jako násilí fyzické. Opak je ale pravdou, což často potvrzují samotné oběti. Fyzické rány se zacelí relativně rychle, ale návrat do psychické pohody může, a to i s pomocí odborníka, trvat roky.¹⁹

¹⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008. s. 21-24.

Psychické násilí	345	100,0 %
ponižování, sniž., zesměš.	326	94,5 %
vydírání, zastr.	309	89,6 %
výhrůžky zabitím	133	38,6 %
nadávký, vulgarismy	297	86,1 %
kontrola, zákazy, příkazy	294	85,2 %
křik	310	89,9 %
omezování a izolace	218	63,2 %
partner žárlí	234	67,8 %
muž vyžaduje poslušnost	288	83,5 %
výhrůžky sebevraždou	150	43,5 %
výhrůžky zbrání	51	14,8 %
další psychické	230	66,7 %

- **Ekonomické násilí**

Dalším účinným nástrojem, jak ovládat ohroženou osobu, je zamezení nebo omezení její možnosti disponovat finančními prostředky, ať rodinnými či vlastními. V tomto případě agresor např. neposkytuje peněžní prostředky na chod společné domácnosti či na děti, nebo je jejich poskytnutí provázáno ponižováním. Domácí tyran často absolutně kontroluje výdaje a příjmy nebo zakazuje chodit oběti do práce. Důsledek je ten, že se oběť nachází ve stresující situaci, kdy je absolutně závislá na agresorovi. Neustále musí prosit o peníze, nemá prostředky na vlastní aktivity a tím dochází k její sociální izolaci. Finanční tíseň jí rovněž ztěžuje opustit agresora a odejít z domova.²⁰

Ekonomické	246	71,3 %
žádné peníze nedává partner	74	21,4 %
muž dává málo peněz	188	54,5 %
žena si musí říkat o peníze	187	54,2 %
žena má zakázáno pracovat	47	13,6 %
žena musí odevzdávat peníze	34	9,9 %
další ekonomické	85	24,6 %

²⁰ ŠEVČÍK, Drahořmír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 50.

- **Sociální násilí**

Násilná osoba kontroluje každý krok oběti, chce vědět kde, s kým, kdy, co bude dělat. Uděluje jí příkazy a zákazy ohledně toho, kdy se má vrátit domů, zakazuje jí kontakt s přáteli a rodinou apod., což taktéž vede k postupné sociální izolaci oběti. Oběť často sama přetrhá sociální vazby, aby předcházela případným konfliktům nebo aby se vyhnula pochybnostem příbuzných nebo protože se stydí. Oběť tak nemá nikoho, komu by se mohla svěřit se svými problémy, v důsledku čehož chybí, byť i nepřímí svědci, kteří by mohli dosvědčit agresorovo jednání.²¹

- **Sexuální násilí**

Sexuální násilí se nejčastěji vyskytuje mezi partnery a více než o uspokojení sexuálního pudu zde jde o způsob, jak pokořit a ponížít druhého. Můžeme ho definovat jako „*nedobrovolný sexuální kontakt jakéhokoli druhu, resp. jako jakoukoli situaci, kdy je jedinec nucen podílet se na nežádoucích, nebezpečných nebo ponižujících sexuálních aktivitách.*“²²

Sexuální násilí	128	37,1 %
vynucený sex	116	33,6 %
znásilněna	28	8,1 %
nepříjemné praktiky	67	19,4 %
další sexuální	19	5,5 %

1.3 Příčiny domácího násilí

První teorie vysvětlující příčiny domácího násilí jsou označovány jako tzv. jednofaktorové. V dnešní době jsou považovány za překonané, jelikož se zabývají pouze určitými aspekty dané problematiky, nikoliv komplexně v celé šíři. Svoje opodstatnění stále mohou mít při řešení extrémních podob domácího násilí. Radíme mezi ně psychologické, sociologické a biologicko-genetické teorie. Psychologické teorie se zaměřují na typický profil agresora, přičemž za příčinu týrání partnera považuje povahové zvláštnosti pachatele, jako jsou opakující se deprese, alkoholické excesy nebo výrazné charakterové vlastnosti pachatele. Pro sociologické teorie zdroj násilí představuje boj o moc ve společnosti. Domácí násilí chápou omezeně, jako násilí mužů na ženách, a v mnohém se tak překrývají s feministickými teoriemi. Biologicko-genetické teorie vysvětlovaly pouze obecné předpoklady agresora k násilnému

²¹ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 50.

²² Tamtéž, s. 51.

chování, nikoliv specifické situace domácího násilí a neberou v potaz kulturní a sociální faktory.²³

V současnosti jsou uznávány tzv. multifaktorové teorie, které vycházejí z faktu, že domácí násilí je složitý jev, u kterého je třeba zohlednit různé skupiny příčin. Ve své podstatě propojují jednofaktorové teorie do jednoho sjednocujícího modelu. Jednou z nejznámějších multifaktorových koncepcí je kauzální model D. G. Duttona, který rozlišuje čtyři strukturální roviny zdrojů a příčin domácího násilí:²⁴

- Makrosystémové příčiny

Makrosystémové příčiny vycházejí z myšlenky, že společnost je hierarchicky uspořádaná a vůdčí úlohu zastávají muži. Takovéto smýšlení vyvolává řadu mýtů, např. že se ženě násilí líbí, jinak by odešla, nebo že si muži nesmějí od žen nechat všechno líbit. Makrosystém tak tvoří příznivé prostředí pro domácí násilí.

- Exosystémové příčiny

Exosystémem se rozumí sociální okolí jednotlivce. Jedná se o formální i neformální sociální struktury, které ovlivňují chování jednotlivce. Konkrétně mezi ně lze zařadit nezaměstnanost, nedostatek financí, nízkou vzdělanost nebo i nevhodnou reakci institucí na domácí násilí.

- Mikrosystémové příčiny

Mikrosystém představuje samotnou rodinu. Z podstaty rodinného života mohou vznikat určité situace, které zvyšují riziko propuknutí domácího násilí. Mezi tyto specifika řadí Dutton omezenou možnost kontroly zvenku, schopnost ovlivňovat chování členů rodiny, zastávání předepsaných rodinných rolí nebo výbornou znalost reakcí a způsobu chování druhého.

- Ontogenetické příčiny

Ontogenetické příčiny jsou si blízké s původními psychologickými teoriemi. Příčiny domácího násilí spatřují v individuálních charakteristikách pachatele i oběti a v jejich vzájemných interakcích. Rizikovým faktorem bývá prožité násilí v dětství, kdy může jedinec přebírat vzorce chování pachatele či oběti. V dospělosti se tak původní oběť stává agresorem (proces kriminogeneze) nebo se oběť ztotožní s rolí oběti a považuje ji za součást svého života (proces viktimizeze).

²³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Domácí násilí ve faktech a teoriích. Bulletin Gender, 2002, č. 1, s. 2 [online]. Zdroj dostupný dne 12. 3. 2018 z: http://www.genderonline.cz/uploads/80d0b4059231e64b36671633f0fbf8376f1efe9e_rocnik03-1-2002.pdf.

²⁴ Tamtéž, s. 2-3.

1.4 Násilná osoba

Podle statistik mají pachatelé domácího násilí různý socioekonomický, etnický, rasový i náboženský původ. U některých pachatelů bychom často netipovali, že by byli vůbec schopni někomu ublížit. Někteří jedinci jinak vystupují na veřejnosti a jinak v soukromí, podle toho rozlišujeme osobnost veřejnou a osobnost soukromou.²⁵

Všeobecně uznávaná typologie pachatelů domácího násilí neexistuje, to ovšem neznamená, že se řada odborníků nepokoušela o různé klasifikace.²⁶ Typologie pachatelů domácího násilí má totiž svůj praktický význam v tom, že podle typu pachatele lze předvídat vývoj násilného vztahu, možnost nápravy a úspěšnost terapie pachatele. Jednou z variant kritérií klasifikace je tato: 1) závažnost a povaha násilí, 2) obecnost nebo specifičnost násilí (zda se násilí vyskytuje pouze ve vztahu nebo i mimo něj), 3) přítomnost či nepřítomnost poruch osobnosti. V praxi se tak ustálila jednoduchá a obecně srozumitelná klasifikace pachatele domácího násilí, kdy první skupinu tvoří osoby dvojí tváře bez výrazných příznaků psychopatologie, které se násilně chovají pouze v soukromí vůči blízké osobě. Druhou skupinou jsou obecně násilné osoby, které mají násilnické sklony i vůči osobám, které nepatří do rodinného kruhu. Třetí skupinu představují násilníci, u kterých dominují problémy se závislostí na alkoholu, drogách nebo hracích automatech. A čtvrtou skupinu charakterizují násilníci, kteří vykazují symptomy poruchy osobnosti.²⁷

Typický profil pachatele domácího násilí sice není možno určit, lze ovšem vysledovat nejčastější zdroje násilného chování. Vyprovokovat jedince k násilí může například stres kvůli finančním problémům, zaměstnání nebo nemoci. Agresor také může být nespokojen se stávajícím vztahem nebo zaměstnáním nebo neví, co si počít s životem. Pak si frustraci z neúspěchu vybíjí na oběti, která leckdy nemusí být příčinou frustrace a která často bývá fyzicky slabší a v asymetrickém postavení k agresorovi (dítě vůči rodiči). Často se partneři nemohou shodnout na tom, jak vychovávat děti, jak hospodařit s penězi nebo jak trávit volný čas. Občasné partnerské neshody jsou součástí každého vztahu, někteří jedinci však reagují na vzniklou stresovou situaci násilným způsobem. Mnohdy agresor přejímá vzorce a modely kolem sebe. Jestliže je jedinec obklopen násilím, které vidí doma, v televizi, na ulici, naučí se,

²⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; BRUCKNEROVÁ, Eva; DÁVID, Radovan. *Právo proti domácímu násilí*. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 8-9.

²⁶ Neil Jacobson a John Gottman například rozdělili násilníky na typ „kobry“ a na typ „pitbullové“. Viz VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016*. 3. přepracované vydání. Praha: proFem, 2016, s. 40-41.

²⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008. s. 39-40.

že násilí je cestou, jak vyřešit veškeré problémy. Svoji roli v domácím násilí rovněž hrají alkohol a drogy. Mohou sloužit k uklidnění nebo naopak k získání odvahy. Podle některých teorií alkohol a drogy spouštějí agresivní chování, podle jiných pouze odstraňují zábrany. Dále slouží jako alibi pro násilné chování, kdy agresor tvrdí, že kdyby nebyl pod vlivem návykových látek, nechoval by se násilnický. Dalšími zdroji násilného chování mohou být psychická onemocnění, poruchy osobnosti, ale i velká tolerance společnosti vůči násilí.²⁸

Domácího násilí se dopouštějí muži i ženy, byť ženy v menší míře. Oblast, kdy ženy páchají domácí násilí, však není tak důkladně prozkoumána. Tímto důvodem je zřejmě i fakt, že se muži neochotně svěřují, že jsou týráni ženou. Statistiky hovoří, že ženy jsou násilnou osobou v 2-5 % případů, přičemž násilí nejčastěji směřuje vůči seniorům a handicapovaným osobám, setkat se však můžeme i s násilím vůči partnerovi. Původně se uvádělo, že ženy útočí buď v sebeobraně nebo v reakci na násilí mužů, což bylo postupem času vyvráceno, jelikož se vyskytují i případy, kdy je násilnou osobou výlučně žena. Ze statistik dále vyplývá, že násilí žen má většinou psychickou podobu, přičemž se ženy nejčastěji dopouštějí verbálního násilí. Největší rozdíl mezi násilím páchaným ženami a muži najdeme u fyzického násilí, sexuálního násilí, vyhrožování a ničení majetku druhého, kterého se mají tendenci dopouštět více muži. Násilí žen většinou nezpůsobí tak vážná zranění jako násilí mužů, přesto psychická újma může být rozsáhlá.²⁹

1.5 Osoby ohrožené domácím násilím

Vědní obor zabývající se oběťmi se nazývá viktimologie (lat. victima-oběť; řec. logos–věda). Jelikož domácí násilí nepostihuje pouze osobu, proti které přímo směřuje násilí, ale i další osoby, rozdělují se oběti z viktimologického hlediska do tří skupin. Za prvé jsou to oběti samotné, proti kterým je namířeno násilí (primární skupina), za druhé jsou to osoby blízké oběti, které újmu způsobenou obětí pocítují jako vlastní (sekundární skupina), a do třetice jsou to osoby představující sociální okolí oběti, např. přátelé (terciální skupina).³⁰

Proces, ve kterém se jedinec stává obětí trestného činu, se označuje viktimizace. Rozlišujeme viktimizaci primární, kterou je samotný trestný čin, a viktimizaci sekundární, které se dopouští vědomě i nevědomě okolí oběti. Sekundární viktimizaci mohou způsobit orgány činné v trestním řízení necitlivým přístupem k oběti, média i bezprostřední sociální okolí oběti

²⁸ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 61-65.

²⁹ Tamtéž, s. 67-69.

³⁰ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016, s. 15.

nevhodnou reakcí. Primární viktimizaci má plně pod kontrolou pachatel, sekundární viktimizaci však lze předejít účinnou zákonnou úpravou a proškolením osob, které se dostanou do styku s ohroženou osobou. Čírtková trefně konstatuje, že „*trestný čin je pro oběť pouze počátkem, úvodním dějstvím. Startuje automaticky následující nutné pochody.*“³¹

Oběti domácího násilí mají dvojí tvář – jednu optimistickou, kterou světu ukazují, že je vše v pořádku, a za druhou skrývají muka, která zažívají v domácím prostředí. Jak již bylo řečeno, to samé platí o násilné osobě, která na veřejnosti může vystupovat spořádaně a doma jako tyran. Proto je leckdy těžké uvěřit tomu, co se v případech domácího násilí děje. Tomu také přispívá ambivalentní vztah oběti k násilné osobě, který je charakteristický pro domácí násilí, kdy má oběť tendenci násilné chování agresora omlouvat a zlehčovat.³²

Původně bylo domácí násilí chápáno jako násilí mužů na ženách, což mohlo souviset s dominantním postavením muže ve společnosti. Až později začalo být akceptováno, že domácí násilí může postihnout i další osoby, především muže, děti a seniory. Ani u obětí domácího násilí neexistuje univerzální profil, obětí se tak může stát prakticky kdokoliv, nehledě na věk, pohlaví, rasu či sociální postavení.³³

1.5.1 Ženy

Nejčastějšími oběťmi domácího násilí, to až v 90-95 % případů, jsou právě ženy.³⁴ Znepokojivé je, že násilí se vyskytuje již v partnerských vztazích mezi teenagery. V roce 2006 7 % studentek ve věku 17-22 let uvedlo, že zažily násilí ve vztahu. 11 % dívek uvedlo, že je partner uhodil a ponižoval. Taková zkušenost je u mladších dívek většinou spojena s užíváním drog, poruchami příjmu potravy, rizikovým sexuálním životem a sebevražednými pokusy.³⁵

Domácí násilí se nejčastěji odehrává mezi partnery. Na začátku vztahu je oběť zaslepena láskou a nevnímá signály varující ji před násilnou osobou, jako jsou například záchvaty žárlivosti. V okamžiku, kdy propukne násilí, je už pozdě. Citový vztah, který si mezitím oběť

³¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila; VITOUŠOVÁ, Petra. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 13-14. Voňková se dále zmiňuje o terciální viktimizaci, která nastává nemůže-li se oběť dlouhodobě vyrovnat s traumatickými událostmi. Viz VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016*. 3. přepracované vydání. Praha: proFem, 2016, s. 50.

³² ČÍRTKOVÁ, Ludmila; VITOUŠOVÁ, Petra. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, str. 110.

³³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008, str. 9.

³⁴ HUŇKOVÁ, Markéta; VOŇKOVÁ, Jiřina. *Domácí násilí v ČR z pohledu práva: (efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím)*. Praha: Justiční akademie ČR, 2004, s. 45.

³⁵ VARGOVÁ, Branislava; POKORNÁ, Dana; TOUFAROVÁ, Marie. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008, s. 17.

vytvořila k tyranovi, ji drží v násilném vztahu. Mezi konkrétní důvody, kvůli kterým zůstává ohrožená osoba v násilném vztahu, můžeme zařadit snahu oběti zachovat dětem úplnou rodinu, náboženské a kulturní tlaky, oběť je na násilníkovi ekonomicky závislá a nemá kam jít. Další důvody jsou dány tím, že sociální a právní systém reaguje necitlivě, neefektivně, oběť necítí podporu od okolí nebo má strach z fyzického napadení v případě odchodu.³⁶

1.5.2 Muži

Přestože se v souvislosti s domácím násilím mluví většinou o ženách jako o obětech domácího násilí, je důležité upozornit, že obětí se může stát i muž. Můžeme se setkat i s názorem, že muži mohou být napadáni stejně často jako ženy. Pro podpoření tohoto tvrzení ovšem neexistují empirické důkazy. Důvod, proč je domácí násilí páchané na mužích spíše okrajové téma, můžeme spatřit v tom, že násilí na ženách je více vidět, jelikož při něm dochází k závažnějším fyzickým následkům. Navíc muži častěji popírají roli oběti nebo vůbec chování násilníka nehodnotí jako trestný čin. Muži se celkově se svou situací málokdy svěřují. V tomto směru hovoříme o fenoménu dvojích zavřených dveří. První dveře představují bariéry, které jsou společné všem obětem domácího násilí. Druhé dveře znázorňují specifický strach mužů ze zveřejnění jejich příběhu, jelikož se bojí, že by mohlo dojít k jejich stigmatizaci v očích okolí.³⁷ Důležitým důvodem, proč muž zůstává v nefunkčním vztahu, je také obava ze ztráty bydlení, dětí a prestiže, svoji roli také hraje případné placení výživného.³⁸

Názor, že domácí násilí nepostihuje muže, představuje další mýtus kolující ohledně domácího násilí. Mezi další rozšířený mýtus patří, že muž je silnější, proto nemůže být napaden ženou. To ovšem nemusí být vždy pravda, navíc pro muže je často z vlastního vnitřního přesvědčení nepředstavitelné, aby vztáhl ruku na ženu, byť i v sebeobraně, proto je jeho možnost bránit se omezená. Další mylná představa je, že se ženy dopouští násilí pouze v sebeobraně. Takové názory ovšem pouze vedou k tomu, že se muž obává, že mu jeho příběh nikdo neuvěří. Naopak ve výsledku může být za agresora označen muž.³⁹

V případě, že se muž ocitne v pozici osoby ohrožené domácím násilím, doporučuje se, aby se užívaly specifické postupy, zejména je třeba zohlednit jeho představy o vlastním mužství, které mohou být narušeny. Vhodné je, aby pomoc poskytoval také muž a aby vedl

³⁶ VARGOVÁ, Branislava; POKORNÁ, Dana; TOUFAROVÁ Marie. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008, s. 47.

³⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Muži jako oběti domácího násilí*. Právo a rodina, 2010, č. 7, s. 10-12.

³⁸ BURIÁNEK, Jiří; PIKÁLKOVÁ, Simona; PODANÁ, Zuzana. *Násilí na mužích: sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014, s. 16.

³⁹ Tamtéž, s. 19-20.

s osobou ohroženou neformální diskuzí s velkou trpělivostí, neboť mužům často trvá delší dobu, než začnou důvěřovat osobám, které jim pomáhají. Dále je příhodné, aby docházelo k setkání v přirozeném „maskulinním“ prostředí, např. v restauraci nebo sportovním prostředí.⁴⁰

1.5.3 Děti

Zažít domácí násilí je velmi traumatizující zkušenost, jejíž následky si oběť nese celý život. U dítěte je pak zranitelnost ještě větší, jelikož pro svoji nezralost není schopno vyhodnotit nebezpečí a požádat o pomoc.

Dítě může být obětí přímého násilí nebo jako svědek domácího násilí. Přímo může být dítě vystaveno fyzickému, psychickému i sexuálnímu násilí. Fyzické násilí může mít aktivní povahu, např. bití, popálení, ale i pasivní povahu, kdy rodič úmyslně či neúmyslně neposkytuje dítěti péči. Psychickým násilím je výrazně zasaženo sebevědomí dítěte a může mít například podobu slovních útoků, opakovaného ponižování nebo zavrhování dítěte. Sexuální násilí může mít formu bezdotykovou, kdy je například dítě nuceno k obnažování a fotografování, i formu dotykovou, spočívající například v osahávání dítěte, v krajním případě i znásilnění.⁴¹

Domácí násilí často probíhá v rodinách s dětmi. Násilí nemusí vždy směřovat vůči dítěti, dítě však slyší a vidí násilí páchané na rodiči, popřípadě pak vidí zranění způsobená agresorem. Děti jsou přitom svědky domácího násilí ve více než 95 % případů. V této souvislosti se o nich hovoří jako o zapomenutých nebo neviditelných obětech domácího násilí. Přítomnost dítěte jako svědka domácího násilí je rovněž považováno za týrání, jelikož dítě vykazuje podobné příznaky jako děti, které jsou přímo týrány. Při dlouhodobém týrání se u dítěte může projevit syndrom týraného a zneužívaného dítěte CAN (Child Abuse and Neglect).⁴²

Domácí násilí má dalekosáhlé následky na fyzický, ale především psychický vývoj dítěte. Dítě může mít problémy ve škole, chovat se agresivně nebo má sebevražedné sklony. Riziko především spočívá v tom, že se dítě naučí chápat násilí jako běžný způsob jednání. Dítě se může identifikovat s rolí násilné nebo ohrožené osoby a v budoucnu je náchylnější k tomu stát se agresorem či obětí, jedná se o tzv. mezigenerační přenos násilí.⁴³

Klíčovou roli při péči o dítě jako oběť domácího násilí hrají orgány sociálně-právní ochrany dětí. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí garantuje sociálně-právní

⁴⁰ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 107-108.

⁴¹ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003, s. 20-24.

⁴² ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 17-18.

⁴³ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003, str. 63-64.

ochranu mimo jiné dětem, které jsou ohroženy násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami, a rovněž jim přiznává určitá práva.⁴⁴

1.5.4 Senioři

Oficiální statistiky ukazují, že násilí páchané na seniorech není tak časté. Spíše se však předpokládá, že většina případů domácího násilí není ohlášena.⁴⁵ Důvodem pro tuto skutečnost může být stud seniora, který si klade za vinu, že špatně vychoval svého potomka. Dalším důvodem je, že má strach z opětovného napadení, když by se jen těžko bránil ataku násilníka. Rovněž je možné, že senior není v důsledku nemoci schopen rozpoznat násilí a vyhledat pomoc. Senioři raději skutečnost, že jsou obětí domácího násilí, skrývají, neboť jsou často na agresorovi závislí, a to jak po stránce materiální, tak citové, kdy se bojí ztráty člověka, který o něho pečuje, byť špatně. Navíc se obávají toho, že jim stejně nikdo neuvěří.⁴⁶

Odhalit domácí násilí u seniorů je zvláště obtížné. V těchto případech většinou absentuje přítomnost svědků a jedinou osobou, která by mohla ohrožené osobě pomoci, je lékař. Ochota lékařů řešit tento problém je ovšem poměrně malá. Lékaři nechtějí zasahovat do citlivých rodinných vztahů a podávat obvinění, která mohou být leckdy sporná, např. když senior odůvodňuje své zranění tím, že spadl ze schodů.⁴⁷

Nejčastěji páchanou formou domácího násilí na seniorech bývá ekonomické násilí. Nejsou ojedinělé případy, kdy pachatel vyžaduje na seniorovi odevzdání veškerých financí, zabavuje mu důchod nebo ho nutí k přepisu majetku na osobu pachatele.⁴⁸

1.5.5 LGBT

Oběťmi domácího násilí mohou být členové různých minoritních skupin. Často opomenutou je skupina LGBT, která představuje zkratku pro lesby, gaye, bisexuály a transgenderové osoby, tedy osoby s nestandardní sexuální orientací (LGB), či genderovou identitou (T).

⁴⁴ § 6 písm. a) a § 8 zák. č. 359/1999 Sb.

⁴⁵ Tento fakt vyplývá i ze statistiky účastníci se 1300 seniorů, kdy na otázku, zda se respondent setkal s fyzickým napadením nebo byl sám fyzicky napaden svým okolím, kladně odpovědělo 169 respondentů, což představuje 13 % z celkového počtu respondentů. Na otázku, zda respondent zná nějaký případ týrání seniora ze svého okolí odpovědělo kladně 289 respondentů, tedy 22,3 % z celkového počtu respondentů. Viz ZIMMELOVÁ, Petra; BURIÁNEK, Jiří; KOVÁŘÍK, Jiří. *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton, 2006, s. 88.

⁴⁶ Tamtéž, s. 85-88.

⁴⁷ Tamtéž, s. 89.

⁴⁸ Tamtéž, 101-105.

Domácí násilí na LGBT je páčáno nejen jejich partnery, ale i jejich rodiči či dalšími příbuznými. Obvykle se nedokáží smířit s identitou jedince a snaží se o jeho převychování. Věří, že jeho „nemoc“ lze vyléčit a nutí ho k návštěvám lékaře nebo ke sňatku s opačným pohlavím. Domácí násilí může nabývat různých podob, od psychického násilí (zákaz styku s osobami ze stejné komunity, zákaz hlásit se ke své orientaci či identitě), přes verbální násilí (vyhrožování zveřejněním odlišné sexuální orientace), až po emocionální násilí (vyhrožování odnětím dítěte) a fyzické násilí.⁴⁹

Důsledky domácího násilí jsou umocněny názory majoritní společnosti. Popírání domácího násilí v této komunitě jen vede k posílení pozice násilné osoby a zhoršení postavení ohrožené osoby. Drogy a alkohol často přispívají k rozvoji násilí. Ohrožené osoby užívají omamné látky jako únikový mechanismus, aby zmírnili své utrpení.

Opuštění násilné osoby je ještě ztíženo stále přetrvávajícími stereotypy a diskriminací vůči sexuální orientaci či identitě. Jedinec má také strach, že nenajde nového partnera, jelikož přece jenom se k této minoritní komunitě nehlásí příliš mnoho lidí.

V současné době je třeba zapracovat na systému odborné pomoci osobám LGBT, jelikož neexistují specializované azylové domy určené pro tyto osoby, ani pracovníci poskytující pomoc nejsou dostatečně proškolení pro práci s osobami LGBT, které se vyznačují specifickými potřebami.

1.6 Důsledky domácího násilí

Domácí násilí má dalekosáhlé důsledky na fyzické i psychické zdraví ohrožené osoby a ovlivňuje život oběti v mnoha směrech. Ve většině případů je zasaženo zdraví oběti, kdy oběť utrpí fyzické zranění vyžadující okamžitou lékařskou péči, nežádka však oběť trpí dlouhodobými psychickými a tělesnými zdravotními následky. Jako příklad lze uvést z fyzických zranění zlomeniny kostí, popáleniny, zranění hlavy, břicha, poranění chrupu, z psychických následků depresi, nespavost, posttraumatickou stresovou poruchu, poruchy příjmu potravy, sebevražedné sklony. Častými jsou i psychosomatické zdravotní následky, např. syndrom chronické bolesti, infekce močových cest. Důsledkem dále může být zneužívání návykových látek nebo rizikové sexuální chování. Vážným důsledkem je rovněž ohrožení reprodukčního života, např. zánět vaječníku, komplikace v těhotenství nebo potrat.⁵⁰

⁴⁹ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 111-113.

⁵⁰ HOKR MIHOLOVÁ, Petra; ONDRUŠKOVÁ, Jitka; DOHNAL, David. *Ekonomické dopady domácího násilí v oblasti zdraví*. Praha: proFem, 2016, s. 13-14.

Je zřejmé, že jedním z důsledků domácího násilí je i dopad na ekonomiku. Je odhadováno, že v roce 2014 bylo z veřejného rozpočtu České republiky vynaloženo na lékařské ošetření a léčbu žen v důsledku domácího násilí přibližně 1,85 miliardy korun. Dalších 250 milionů korun zaplatily samy oběti.⁵¹

Jak již bylo uvedeno, při domácím násilí dochází k opakovaným násilným incidentům, které mají mimořádný dopad na psychiku oběti. Pro symptomy, kterými trpí oběti domácího násilí, se užívá termín syndrom týrané osoby („battered person syndrome“). Původně se hovořilo o syndromu týrané ženy, později se však došlo k závěrům, že domácím násilím jsou postiženy nejen ženy, ale i další osoby. V současné době je syndrom týrané osoby považován za viktimizační syndrom, nejedná se tedy o termín, který je zařazen do oficiálních diagnostických systémů, obdobně jako syndrom týraného a zneužívaného dítěte (CAN), syndrom znásilnění („rape trauma syndrom“) nebo syndrom rukojmích („hostage syndrom“).⁵² Lze ho definovat jako „soubor specifických charakteristik a důsledků zneužívání, jež vedou ke snížené schopnosti daného jedince efektivně reagovat na prožívané násilí.“⁵³

Je třeba dodat, že se syndrom týrané osoby nemusí nutně projevit u každého. Za faktory ovlivňující, zda bude ohrožená osoba trpět tímto syndromem, lze označit typ domácího násilí, typ osobnosti ohrožené a násilné osoby a reakce sociálního okolí.⁵⁴ Tento syndrom zahrnuje pestrou škálu projevů, které lze dělit do dalších kategorií:

- Symptomy posttraumatické stresové poruchy

Někteří autoři podřazují syndrom týrané osoby pod kategorii posttraumatické stresové poruchy, která je již medicínsky uznávána. Jedná se o jediný případ, kdy je součástí diagnózy přítomnost stresoru. Oběti domácího násilí vykazují podobné symptomy jako oběti traumatizujících událostí, např. válečné mučení.⁵⁵ V důsledku domácího násilí se u obětí projevují symptomy jako je znovuprožívání traumatických situací, poruchy spánku, poruchy příjmu potravy nebo emocionální vyčerpání, úzkost a deprese.⁵⁶

⁵¹ HOKR MIHOLOVÁ, Petra; ONDRUŠKOVÁ, Jitka; DOHNAL, David. *Ekonomické dopady domácího násilí v oblasti zdraví*. Praha: proFem, 2016, s. 33.

⁵² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008. s. 28.

⁵³ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 42.

⁵⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008. s. 27.

⁵⁵ VARGOVÁ, Branislava; POKORNÁ, Dana; TOUFAROVÁ, Marie. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008, s. 42.

⁵⁶ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 43.

- Naučená bezmoc

Do stavu naučené bezmoci se oběť dostane po opakovaných neúspěšných pokusech opustit násilnou osobu. Oběť má pocit, že nevede žádná cesta k ukončení jejího trápení, a dostává se do stavu beznaděje. Lze ji definovat jako „ztrátu víry ve vlastní schopnosti odhadnout účinnost svých pokusů o zajištění vlastní bezpečnosti.“⁵⁷ Oběť se stává pasivní, ztrácí radost ze života, nesnaží se konfliktní situace řešit, naopak agresorovi ve všem vyhoví.

- Sebezničující zvládací strategie

Aby byla krutá realita pro oběť snesitelnější, snaží se bolest různými způsoby utlumit. K tomu jí pomáhá alkohol, drogy nebo se domnívá, že by její situaci vyřešila sebevražda. Sebezničující reakce se vyskytují především při dlouhodobém násilí a mohou se projevovat různými způsoby. Oběť může popírat vinu útočníka, kdy důvod násilí spatřuje v mimořádných okolnostech, jako je ztráta zaměstnání, nemoc, alkohol nebo oběť svádí vinu na sebe. Popírá rovněž vážnost situace a má tendenci zlehčovat intenzitu a nebezpečnost útoků, popřípadě zranění. Celkově popírá fakt, že je týraná, zranění vysvětluje nepravými důvody. Nesnaží se ani sehnat pomoc, jelikož nevěří, že pomoc zvenčí dokáže vyřešit situaci.⁵⁸

Reálným příkladem dokazujícím devastující dopad domácího násilí na ohroženou osobu je případ, který eviduje Okresní soud v Blansku pod sp. zn. 30 Nc 3/2014. Navrhovatelka podala návrh na nařízení předběžného opatření, přičemž ve znaleckém posudku z oboru zdravotnictví, odvětví psychologie vypracovaném v rámci trestního řízení je uvedeno: „U navrhovatelky byla konstatována výrazná posttraumatická stresová porucha, neodbytné vybavování a znovuprožívání násilného chování odpůrce, naprostá absence schopnosti efektivně reagovat na prožívané násilí, které obsahovalo složku fyzického, psychického, emocionálního násilí. V psychické struktuře navrhovatelky byl zakotven tzv. syndrom týrané ženy v rozsáhlém symptomatologickém spektru. Duševní stav navrhovatelky obsahoval i tzv. stockholmský syndrom, který se projevuje naučenou bezmocností, pozdější bagatelizací násilného chování pachatele násilí, závislostí na pachateli a praktickou neschopností vymanit se z jeho vlivu, podbízivým chováním vůči násilníkovi, přijetím vlastní viny za chování pachatele.“⁵⁹

⁵⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008. s. 26.

⁵⁸ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 44-45.

⁵⁹ ČUHELOVÁ, Kateřina. *Předběžná opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 4.

2. Právní úprava domácího násilí

2.1 Vývoj právní úpravy domácího násilí

Jak již bylo řečeno, na domácí násilí bylo dlouho nahlíženo jako na věc, do které by stát neměl zasahovat. Právní regulaci domácího násilí tak dlouhou dobu nebyla věnována dostatečná pozornost. Přístup k právní úpravě domácího násilí lze rozdělit do dvou základních skupin podle toho, jestli jde o kriminalizaci domácího násilí zavedením skutkové podstaty trestného činu (represivní přístup) nebo jestli jde o ochranu poskytovanou intervenčními centry, vykázaním, mediací apod. (preventivní přístup).⁶⁰

Český zákonodárce nejprve zvolil represivní přístup. Prvním významným úspěchem bylo od 1. 7. 2004 sankcionování domácího násilí jako trestného činu, kdy novela trestního zákona zavedla trestný čin týrání osoby žijící ve společném bytě nebo domě,⁶¹ a který posléze převzal trestní zákoník jako trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí.⁶² Tímto počinem stát jasně odsoudil přípustnost domácího násilí.

Stále ale neexistovala právní norma zabývající se výhradně domácím násilím. Zejména praxe ukázala, že stávající právní úprava je zcela neúčinná, jelikož právo reagovalo až na nejzávažnější případy domácího násilí, kdy jednání pachatele naplňovalo skutkovou podstatu trestného činu.⁶³ Především tedy bylo potřeba přijmout opatření, která upravují pomoc osobám ohroženým domácím násilím. Tak se stalo přijetím zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, s účinností od 1. 1. 2007, a pro který se vžilo označení „zákon o ochraně před domácím násilím.“ Tento zákon neobsahuje samostatná ustanovení, ale novelizuje další zákony. Za podstatné změny lze zejména považovat novelizaci 1) zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, který zakotvil vykázaní násilné osoby ze společného obydlí, 2) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, který upravil předběžné opatření, 3) zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, který ukládá sankci za porušení vykázaní nebo předběžného opatření. 1. 1. 2007 rovněž nabyl účinnosti zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, který vymezuje postavení a kompetenci intervenčních center.

Mnohé mezery v hmotněprávní rovině vyplnil zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. A postavení oběti domácího násilí významně zlepšil zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných

⁶⁰ ČUHELOVÁ, Kateřina. *Předběžná opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 8.

⁶¹ § 215 zákona č. 140/1961 Sb, trestní zákon.

⁶² § 199 zákona č. 40/2009 Sb, trestní zákoník.

⁶³ Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím [online]. Zdroj dostupný dne 11. 3. 2018 z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=828&CT1=0>.

činů, který zakotvil nová práva oběti nebo rozšířil existující a do jisté míry sjednotil roztržitou právní úpravu ochrany oběti trestných činů.

2.2 Přehled právní úpravy domácího násilí

Právní rámec pro úpravu domácího násilí obsaženou v zákonech a jiných podzákoných předpisech udává ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen „Ústava“) a usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky (dále jen „LZPS“).⁶⁴

Dále jsou podle čl. 10 Ústavy součástí právního řádu vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázaná. Tyto smlouvy mají aplikační přednost před vnitrostátními zákony. Za významné lze považovat v souvislosti s domácím násilím například Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, Úmluvu o právech dítěte nebo Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen.

V současné době je problematika domácího násilí upravena především v zákonech (v účinném znění): zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky (dále jen „PolČR“), zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zákon č. 356/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „TZ“), zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „TŘ“), zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, zákon č. 250/2016, o odpovědnosti za přestupky a řízení proti nim, zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů (dále jen „ZOTČ“), zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“), zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „OSŘ“), zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“).

Jak je vidět, právní úprava domácího násilí je roztržena do různých právních předpisů. Zda použijeme konkrétní normu, záleží na specifikách daného případu. Jestliže například bude do domácího násilí zainteresováno dítě, pak aplikujeme zákon č. 356/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně. Aby tak byla ochrana oběti před domácím násilím efektivní, je třeba, aby řádně spolupracovaly orgány různých institucí, zejména policejní orgány, státní zástupci, soudy,

⁶⁴ Za důležitá ustanovení lze považovat zejména čl. 1 Ústavy – úcta k právům a svobodám člověka, čl. 4 Ústavy a čl. 36 LZPS – ochrana základních práv soudní mocí, čl. 1 LZPS – lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i právech, čl. 6 LZPS – právo na život, čl. 7 LZPS – nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, zákaz mučení a jiného nelidského zacházení, čl. 8 LZPS – právo na osobní svobodu, čl. 10 LZPS – právo na lidskou důstojnost, právo na ochranu před neoprávněnými zásahy do soukromí a rodinného života, čl. 12 LZPS – nedotknutelnost obydlí.

intervenční centra, orgány sociálně-právní ochrany dětí i neziskové organizace zaměřující se na pomoc obětem trestných činů.

2.3 Právní úprava domácího násilí v mimotrestních předpisech

Zjednodušeně řečeno, ochranu před domácím násilím lze postavit na třech provázaných pilířích, kterými jsou policie, která zastavuje násilí ve společném obydlí skrze vykázání násilné osoby, dále intervenční centra, která poskytují ohrožené osobě psychologickou, sociální a právní pomoc a soudy, u kterých lze v rámci občanskoprávního řešení situace podat návrh na vydání předběžného opatření.

2.3.1 Zákon o Policii České republiky

Policie má významnou roli při řešení domácího násilí, kdy její úlohou je zejména ochránit bezpečnost osob, předcházet trestné činnosti, odhalovat a vyšetřovat trestnou činnost a postihnout pachatele, případně ho předat příslušným orgánům, plní ale i další úkoly podle TZ a dalších zákonů.

Policie je v souvislosti s domácím násilím oprávněna využít zejména institut vykázání, který je upraven v § 44–47 PolČR. Podstatu tohoto institutu uvádí § 44 odst. 1 PolČR, podle kterého *„lze-li na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že se osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti, je policista oprávněn vykázat tuto osobu z bytu nebo domu společně obývaného s útokem ohroženou osobou (dále jen „společné obydlí“), jakož i z bezprostředního okolí společného obydlí. Policista je oprávněn tuto osobu vykázat i v její nepřítomnosti.“*

Institut vykázání je považován za tzv. faktický pokyn, tedy úkon neformální. V případě, že násilná osoba pokynu neuposlechne, může dojít k vyvedení této osoby z obydlí, přičemž tento zákrok teorie označuje jako tzv. bezprostřední zásah. Institut vykázání plní především funkci preventivní a jeho účelem je krátkodobé zamezení pokračování domácího násilí, případně jeho předejití. Doba, kterou mají oba aktéři k dispozici, by měla přispět ke zklidnění situace a k řešení vzniklého konfliktu.⁶⁵

Jakmile se policista dozví o probíhajícím domácím násilí, zkoumá v prvé řadě, zda jsou v daném případě přítomny znaky domácího násilí. Dále zjišťuje, zda již podobný incident policie řešila v minulosti, a vyslýchá zúčastněné osoby i další osoby, např. sousedy. Policistům

⁶⁵ VANGELI, Benedikt. *Zákon o Policii České republiky: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 177.

při práci pomáhá metoda SARA (Spousal Assault Risk Assessment), která vyhodnocuje, zda jsou naplněny znaky domácího násilí a zda v daném případě hrozí riziko, že se bude domácí násilí opakovat. Jedná se o formulář, který zahrnuje tři typy otázek: 1) otázky zaměřující se na minulé chování násilné osoby k osobě ohrožené, 2) otázky mapující faktory, které mohou nasvědčovat násilným sklonům v osobnosti agresora nebo ve způsobu jeho života, 3) otázky zabývající se objektivními i subjektivními faktory, které zvyšují zranitelnost ohrožené osoby.⁶⁶

Po vyhodnocení situace může policista vykázat násilnou osobu ze společného obydlí podle § 44 odst. 2 PolČR na dobu deseti dnů (doba začíná běžet v den následující po dni, v němž došlo k vykázání) a tuto dobu nelze zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby. V případě, že v průběhu vykázání byl podán návrh na vydání předběžného opatření podle § 400 a násl. ZŘS, prodlužuje se doba vykázání do dne nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tomto návrhu.

Následně policista ústně oznámí vykázání oběma aktérům a vyhotoví potvrzení o vykázání, ve kterém je mimo jiné vymezen prostor, na který se vykázání vztahuje, a práva a povinnosti vykázané osoby. V případě, že vykázaná osoba není přítomna, poučí ji policista o právech a povinnostech při prvním kontaktu, kdy jí rovněž předá potvrzení o vykázání, popřípadě ji poučí o možnosti převzít potvrzení u příslušného útvaru policie. Jestliže vykázaná osoba s vykázáním nesouhlasí, může podat námitky, které fakticky slouží jako opravný prostředek. Námitky může podat na místě, přičemž policista je zaznamená do potvrzení o vykázání. Námitky také může podat násilná osoba do tří dnů ode dne převzetí potvrzení o vykázání. O námitkách rozhoduje krajské ředitelství příslušné podle místa vykázání.

Dále PolČR vyjmenovává práva a povinnosti vykázané osoby. Mezi ně patří povinnost neprodleně opustit prostor vymezený policistou v potvrzení o vykázání a s ní související povinnost nevstupovat do tohoto prostoru. Vykázaná osoba je rovněž povinna zdržet se styku nebo navazování kontaktu s ohroženou osobou. Toto omezení zahrnuje jak osobní kontakty, kdy vykázaná osoba pronásleduje ohroženou osobu za hranicí bezprostředního okolí obydlí, tak i telefonní kontakty a posílání sms zpráv. Poslední uvedená povinnost je povinnost vykázané osoby vydat policistovi klíče od společného bydlení, což znesnadňuje možnost vykázané osobě porušit povinnosti vyplývající z vykázání.⁶⁷ V případě, že vykázaná osoba danou povinnost nedodrží, může se dopustit přestupku proti veřejnému pořádku podle § 5 odst. 1 písm. c) zák. č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích nebo trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 2 TZ.

⁶⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008. s. 14.

⁶⁷ VANGELI, Benedikt. *Zákon o Policii České republiky: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 184.

Vykázaná osoba má zejména právo vzít si ze společného obydlí věci sloužící k osobní potřebě, osobní cennosti a doklady a během vykázaní v přítomnosti policisty i věci nezbytné pro její podnikání nebo pro výkon povolání. Policista dále poskytne vykázané osobě informace o možnostech jejího dalšího ubytování (§ 45 odst. 2, 3 PolČR).

Policista obligatorně poučí ohroženou osobu o možnosti podat návrh na vydání předběžného opatření podle § 400 a násl. ZŘS, o možnosti využití psychologických, sociálních nebo jiných služeb v oblasti pomoci obětem násilí (např. kontakty na linky a poradny pomáhající obětem domácího násilí, azylové domy nebo intervenční centra) a dále o následcích vyplývajících z uvedení vědomě nepravdivých údajů, k nimž policista při vykázaní přihlíží, v opačném případě by pak mohla ohrožená osoba naplnit skutkovou podstatu přestupku křivého vysvětlení podle § 6 odst. 1, zákona č. 251/2016Sb., o některých přestupcích, nebo trestného činu podle § 345 TZ.

§ 47 PolČR určuje povinnosti vykazujícího policisty. Zde lze sledovat provázanost jednotlivých pilířů, když mimo jiné má policista povinnost zaslat do 24 hodin od jeho vstupu do společného bydlení kopii úředního záznamu o vykázaní příslušnému intervenčnímu centru a soudu, který je příslušný k rozhodnutí o návrhu na vydání předběžného opatření podle ZŘS, a jestliže ve společném obydlí žije nezletilá osoba, zašle kopii i příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Dále policista do tří dnů od vykázaní provede kontrolu, zda vykázaná osoba dodržuje povinnosti vyplývající z vykázaní, a o všech provedených úkonech sepíše záznam.

Z výše uvedeného vyplývá, že jsou na policisty v souvislosti s řešením domácího násilí kladeny vysoké nároky. Policista je v mnohých případech první osobou, s kterou přijde do kontaktu ohrožená osoba poté, co se odhalí probíhající domácí násilí. Je nezbytné, aby policista uměl komunikovat jak s ohroženou osobou, tak s násilnou osobou a popřípadě i s dítětem a při této komunikaci zohlednil specifické rysy domácího násilí. Vůči násilné osobě je třeba zakročit nekompromisně ve vztahu k jeho násilnému jednání a nezlehčovat situaci. K ohrožené osobě je naopak třeba přistoupit s trpělivostí, neboť necitlivé zacházení by mohlo ovlivnit její ochotu dále spolupracovat. Je tedy třeba dbát na důkladné školení policistů, kteří přicházejí do styku s ohroženou osobou, zejména je zapotřebí pracovat na jejich komunikačních schopnostech a schopnosti vcítit se do pozice oběti.⁶⁸ V rámci Městského ředitelství Brno Policie České republiky působí samostatná skupina Domácí násilí, která je zaměřena přímo na problematiku

⁶⁸ STŘÍLKOVA, Patricie, FRYŠTÁK Marek. *Vykázaní jako prostředek ochrany před domácím násilím*. Ostrava: Key Publishing, 2009, s. 48-52.

domácího násilí.⁶⁹ Zřízení více takových specializovaných jednotek Policie České republiky by bylo jenom ku prospěchu.

Policie České republiky v roce 2017 provedla celkem 1348 vykázaní, z toho 182 bylo vykázaní opakovaných a nejvíce jich bylo provedeno v Ústeckém kraji. Od 1.1.2007, tedy od doby zakotvení institutu vykázaní v našem právním řádu, do 31.12.2017 jich bylo provedeno 12 925, což svědčí o hojném využívání tohoto institutu.⁷⁰

PŘEHLED POČTU VYKÁZÁNÍ POLICIÍ ČR DLE KRAJŮ

KRAJ	Zpracoval Bílý kruh bezpečí ve spolupráci s APIC ČR - 10. 1. 2018												2017	celkem v jednotlivých letech										celkem 2007-16
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Jihočeský	6	7	3	8	7	2	6	4	2	8	2	2	57	50	37	35	84	72	64	63	56	54	53	568
Jihomoravský	21	10	9	10	6	9	11	8	5	4	7	6	106	82	72	82	87	118	150	128	118	124	117	1078
Karlovarský	5	11	8	8	10	2	5	3	7	5	9	9	82	32	46	49	79	137	111	97	114	93	89	847
Královéhradecký	10	13	8	14	8	5	3	7	11	13	11	10	113	34	22	16	44	45	52	41	35	32	57	378
Liberecký	9	7	5	6	13	4	11	8	6	2	6	3	80	30	36	68	62	82	104	113	100	79	80	754
Moravskoslezský	10	15	13	6	11	11	9	5	7	5	12	11	115	213	110	111	108	135	97	107	124	112	122	1239
Olomoucký	9	5	11	7	8	10	11	6	2	4	8	12	93	44	35	43	61	112	100	94	87	109	95	780
Pardubický	4	2	8	4	8	4	5	5	5	3	3	9	60	61	39	44	73	92	104	83	80	69	77	722
Plzeňský	3	3	4	1	4	1	3	4	0	4	2	2	31	16	22	14	27	23	30	39	42	31	26	270
Hlavní město Praha	21	15	14	21	17	16	13	17	11	17	17	21	200	59	34	48	104	123	138	155	213	192	206	1272
Středočeský	10	6	14	5	9	9	12	15	6	6	5	6	103	79	67	59	64	121	106	111	119	104	103	933
Ústecký	18	20	24	24	15	16	18	15	15	13	14	12	204	81	87	134	133	202	204	156	137	163	181	1478
Vysočina	4	3	4	7	3	0	2	6	5	3	5	5	47	32	26	39	51	42	43	73	74	77	55	512
Zlínský	6	3	4	3	7	6	1	7	5	4	3	8	57	49	46	36	81	126	102	101	83	67	55	746
CELKEM VYKÁZÁNÍ	136	120	129	124	126	95	110	110	87	91	104	116	1348	862	679	778	1058	1430	1405	1361	1382	1306	1316	11577
z toho opakovaná	25	19	19	14	15	11	13	12	7	13	20	14												
tj. v %	18%	16%	15%	11%	12%	12%	12%	11%	8%	14%	19%	12%												

Od 1. 1. 2007 do 31. 12. 2017 celkem: 12 925

2.3.2 Intervenční centra

Intervenční centra zastávají významnou roli při pomoci osobám ohroženým domácím násilím a jejich smyslem je pomoci ohrožené osobě při řešení krizové situace a při jejím návratu k běžnému životu. Intervenční centra nabízejí pomoc podle § 60a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a to do 48 hodin od doručení kopie úředního záznamu o vykázaní. Pomoc může být rovněž poskytnuta na základě podnětu ohrožené osoby nebo jiné osoby sdílející s ní společné obydlí nebo z vlastní iniciativy poté, co se intervenční centrum o ohrožení osoby násilným chováním dozví. Intervenční centra poskytují psychologickou a sociálně-právní pomoc, konkrétně jde o sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a pomoc při obstarávání osobních záležitostí, dále poskytují ubytování a stravu, respektive pomoc při jejím zajištění. Pomoc zejména navazuje na vykázaní násilné osoby. Intervenční centra tak představují jakýsi most mezi policií a soudy na jedné straně a obětí na druhé straně.

⁶⁹ Úvodní strana - Policie České republiky [online]. Zdroj dostupný dne 11. 3. 2018 z: <http://www.policie.cz/clanek/mr-brno-o-nas-vitame-vas-na-strankach-mestskeho-reditelstvi-pcr-brno.aspx>.

⁷⁰ Přehled počtu vykázaní Policií České republiky za rok 2017 [online]. Zdroj dostupný dne 11. 3. 2018 z <http://www.domacinasili.cz/statistiky/>.

Intervenční centra poskytují služby 1) ambulantní v prostředí samotného intervenčního centra, 2) terénní, které se poskytují v místě bydliště ohrožené osoby nebo v místě jejího určení, a to pouze v závažných případech, zejména osobám zdravotně postiženým nebo seniorům, 3) pobytové, kdy intervenční centra rovněž poskytují pomoc při zajištění ubytování nebo stravy.⁷¹

2.3.3 Soukromoprávní ochrana

OZ operuje s pojmem domácího násilí v několika ustanoveních,⁷² jeho definici ovšem neposkytuje. OZ obsahuje zvláštní ustanovení proti domácímu násilí, kdy dle § 751 odst. 1 OZ „*stane-li se další společné bydlení manželů v domě nebo bytě, v němž se nachází rodinná domácnost manželů, pro jednoho z nich nesnesitelné z důvodu tělesného nebo duševního násilí vůči manželovi nebo jinému, kdo v rodinné domácnosti manželů žije, může soud na návrh dotčeného manžela omezit, popřípadě i vyloučit na určenou dobu právo druhého manžela v domě nebo bytě bydlet.*“ To platí i pro rozvedené manžele, a to i v případě, že manželé nebo rozvedení manželé bydlí jinde než v rodinné domácnosti (§ 751 odst. 2 OZ).

Procesní postup se nabízí podle § 400 a násl. ZŘS, tedy podání návrhu na vydání předběžného opatření. Obecně institut předběžného opatření slouží k zatímnímu upravení poměrů účastníků před zahájením řízení nebo je vydáno v případě obavy, že by mohl být ohrožen výkon soudního rozhodnutí (§ 74 OSŘ). V případech domácího násilí ne vždy probíhá další související řízení, které by se dalo označit za hlavní, např. o návrhu na rozvod nebo o úpravě poměrů k nezletilým dětem. V takovém případě lze předběžné řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí v ZŘS označit za svébytné řízení ochranného charakteru.⁷³

Návrh na nařízení předběžného opatření je oprávněn podat poměrně široký okruh osob, a to včetně nezletilé osoby (§ 403 odst. 2 ZŘS). Legitimován je dle § 751 OZ postižený manžel, dále dle § 753 OZ jiné osoby žijící s manželi nebo rozvedenými manželi v rodinné domácnosti, které se mohou domáhat ochrany vůči manželu nebo rozvedenému manželu dopouštějícímu se násilí, a v poslední řadě dle § 3021 OZ v případě společného bydlení jiných osob, než jsou manželé, i kterákoliv osoba ze společně bydlících osob proti osobě páchající násilí v tomto soužití. Zvláštní postavení náleží státnímu zastupitelství, které může podle § 8 odst. 1 ZŘS

⁷¹ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 145.

⁷² § 751 až 753, § 762 odst. 2, § 1482 odst. 1, § 3021 OZ

⁷³ MACKOVÁ, Alena. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 689.

vstoupit do zahájeného řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí a podle odst. 2 může podat návrh na zahájení řízení.

K projednávání návrhu je příslušný obecný soud, v jehož obvodu navrhovatel bydlí nebo se zdržuje,⁷⁴ což má pozitivní význam pro ohroženou osobu, pro kterou je soud snadno dosažitelný, přitom velká vzdálenost soudu od bydliště oběti by ji mohla odradit od podání návrhu. Z podstaty věci je zřejmý zájem na urychleném projednání návrhu, proto je soudu podle § 404 ZŘS stanovena lhůta k rozhodnutí do 48 hodin.

Určitý problém představovala praxe soudů, kdy jejich rozhodnutí, kterým vyhověla návrhu na předběžné opatření, neobsahovalo odůvodnění. Ústavní soud ovšem tento postup shledal protiústavním, jelikož požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí představuje jeden ze základních atributů spravedlivého procesu, kterým se zaručuje transparentnost a kontrolovatelnost soudů. Cíl soudců, kterým chtěli urychlit soudní proces, a tedy rychle a efektivně prozatímně upravit poměr účastníků, shledal Ústavní soud za legitimní, způsob jeho dosažení však nikoliv. Ústavní soud tedy došel k názoru, že v této věci postačuje stručné odůvodnění, které bude obsahovat alespoň základní důvody, které vedly soud k rozhodnutí. Takovýto postup zcela jistě nemůže vést k prodloužení soudního řízení.⁷⁵

§ 405 ZŘS podává výčet opatření, které může soud odpůrci uložit, a to zejména aby opustil společné obydlí a nevstupoval do něho, nebo aby nevstupoval do bezprostředního okolí společného obydlí, nebo aby se zdržel setkávání s navrhovatelem, nebo aby se zdržel nežádoucího sledování a obtěžování navrhovatele. Uvedený výčet možných opatření je demonstrativní, v praxi se však s jinou variantou uložených opatření většinou nesetkáme.⁷⁶

Předběžné opatření může trvat podle § 407 ZŘS nejdéle šest měsíců od jeho vykonatelnosti, tj. podle § 413 ZŘS od jeho vydání. Došlo tak ke zkrácení jeho maximální doby trvání, která původně činila jeden rok.⁷⁷ Takto dlouhá doba se ukázala být kontraproduktivní, jelikož nenutila oběť domácího násilí k provedení nezbytných kroků, které by vyřešily její problémy, např. aby podala návrh na rozvod nebo trestní oznámení.⁷⁸

Soukromé právo upravuje v souvislosti s ochranou před domácím násilím řadu institutů, přičemž lze spatřit pozitivní vývoj v právní úpravě ochrany ohrožené osoby. Za pozornost bezesporu stojí problematika dědické nezpůsobilosti, problematika rodinného práva, zejména

⁷⁴ § 400 ZŘS, subsidiárně § 11, § 85 odst. 1 OSŘ.

⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 9. 2009, sp. zn. III. ÚS 346/09.

⁷⁶ ČUHELOVÁ, Kateřina. *Předběžné opatření ve věcech domácího násilí*. Právní rádce, 2009, č. 1, s. 18.

⁷⁷ § 76b odst. 4 OSŘ, účinného do 31. 12. 2013.

⁷⁸ JEŽKOVÁ, Veronika. *Právev proti násilí na ženách: Bilá místa české legislativy*. Praha: proFem, 2016, s. 25.

úprava vztahů mezi rodiči a dětmi, úprava manželství, vyživovací povinnosti nebo rozvodu manželství. S ohledem na rozsah práce není o těchto institutech pojednáno.

2.4 Istanbulská úmluva

Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (dále jen „Úmluva“) je nejobširnější mezinárodní smlouvou zabývající se násilím na ženách a domácím násilím, jejímž cílem je nulová tolerance tohoto typu násilí.

Úmluva se otevřela k podpisům dne 11. 5. 2011 v Istanbulu a v platnost vstoupila po ratifikaci prvními deseti státy dne 1. 8. 2014. K dnešnímu dni (13. 3. 2018) Úmluvu ratifikovalo 28 států a dalších 17 států pouze podepsalo. Úmluvu rovněž podepsala Evropská unie. Česká republika s podepsáním Úmluvy dlouhou dobu otálela, ale nakonec tak učinila dne 2. 5. 2016 jako předposlední člen Evropské Unie.⁷⁹ Ratifikace by pak měla proběhnout v roce 2018.⁸⁰

Úmluvu lze považovat za mezinárodní standard v oblasti ochrany obětí domácího násilí a její ratifikací státy odsuzují veškeré formy násilí vůči ženám včetně domácího násilí. Již v Preambuli lze vnímat silnou genderovou podmíněnost, když je zde uvedeno, že klíčovým elementem prevence násilí vůči ženám je uplatnění právní i faktické rovnoprávnosti mezi muži a ženami. Uznává však, že obětí domácího násilí mohou být muži i děti, byť v menší míře.

Obsah Úmluvy lze shrnout ve čtyřech bodech. *Prevence* je v Úmluvě klíčovým bodem. Strany se zavazují ke zvyšování povědomí široké veřejnosti o různých formách násilí, tím že budou podporovat a organizovat osvětové kampaně ve spolupráci s neziskovými organizacemi. Důraz je rovněž kladen na školení odborníků zabývajících se oběťmi i pachateli.

Dále se strany zavazují k *ochraně a podpoře* obětí násilných trestných činů například tím, že poskytnou obětem adekvátní a včasné informace o dostupných službách a právních opatřeních nebo tím, že zřídí telefonní linky a zařízení poskytující odbornou pomoc.

Státy rovněž zajistí, aby násilí vůči ženám bylo považováno za trestný čin a mohlo tak být účinně *stiháno*. Důležité je, aby nebylo možné ospravedlnit trestný čin z důvodů kulturních a náboženských nebo z důvodu zvyklosti a tradice. Úmluva přináší definice některých trestných činů, které již české právo zná, některé však jsou novinkou. V této souvislosti tak bude

⁷⁹ Chart of signatures and ratifications of Treaty 210 - Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. [online] Zdroj dostupný dne 11. 3. 2018 z <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures?desktop=false>.

⁸⁰ Česká republika podepsala Istanbulskou úmluvu proti násilí na ženách. Vláda ČR [online]. Zdroj dostupný dne 11. 3. 2018 z <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/aktuality/ceska-republika-podepsala-istanbulskou-umluvu-proti-nasili-na-zenach--143594/>.

zapotřebí redefinování trestného činu znásilnění (viz kapitola 3.6) a zavedení do českého právního řádu nového trestného činu vynuceného sňatku.

Důsledné naplňování Úmluvy stranami pak bude *monitorovat* Expertní skupina pro potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (GREVIO).

2.5 Trestní právo jako ultima ratio

Trestní právo představuje nejpřísnější prostředek, kterým stát chrání taxativně vymezené zájmy. Trestní právo má v našem právním řádu subsidiární povahu a uplatní se tedy až v případě, kdy se prostředky mimoprávní nebo prostředky jiných právních odvětví ukáží jako neúčinné. Tuto myšlenku vyjadřuje zásada subsidiarity trestní represe, která je zakotvena v § 12 odst. 2 TZ a podle které *„trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.“*

Trestní právo je považováno za tzv. prostředek poslední instance (ultima ratio). K této otázce se rovněž vyjadřoval Ústavní soud, který zastává názor, že trestní právo nemůže nahrazovat ochranu práv v oblasti soukromého práva.⁸¹

Domácí násilí vyžaduje multidisciplinární přístup, kdy trestní právo je jeho důležitou součástí, ovšem vykazuje řadu nedostatků. Trestní právo se spíše zaměřuje na samotný trestný čin, přičemž dostatečně nezohledňuje potřeby obětí, a jeho sankce mají spíše odplatný než rehabilitační charakter. Přitom oběť více než po represí touží po ukončení násilí a nastolení klidného a mírumilovného života. Vanduchová také kritizuje fakt, že v našem právním řádu došlo nejprve ke kriminalizaci domácího násilí v oblasti trestního práva, a až poté byla zakotvena preventivní opatření z oblasti občanského a trestního práva, což ukazuje, že *„společnost je nakloněna represivním, zdánlivě rychlým a jednoduchým, ale ve svých důsledcích nejméně účinným řešením.“*⁸²

Také Baxa v souvislosti s domácím násilím upozorňuje, že je v první řadě potřeba zajímat se, z jakého důvodu tento jev vzniká, mezi kým a jaké jsou možnosti. Zejména je třeba odolat *„lákavé představě zdánlivě rychlého řešení, které vychází z rovnice – jestliže nějaké jednání představuje společenský problém, tak je zakážeme a je to vyřešeno.“*⁸³

⁸¹ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 9. 2006, sp. zn. II. ÚS 566/05.

⁸² VANDUCHOVÁ, Marie. *Ke kriminalizaci domácího násilí*. Acta iuridica olumucensis. Vol.1, 2005, No. 2, s. 59.

⁸³ BAXA, Josef; KRÁL, Vladimír. *Domácí násilí a právní možnosti jeho řešení*. Právní rádce, 2002, č. 10, s. 284.

3. Domácí násilí z pohledu trestního práva hmotného

Pojem domácí násilí není na žádném místě v trestním zákoníku vyjádřen. V tom lze spatřit určitou výhodu, jelikož různorodé jednání odehrávající se v rámci domácího násilí může naplnit několik skutkových podstat a trestní odpovědnost tak nemusí být omezena pouze na jednu skutkovou podstatu.

V souvislosti s domácím násilím se můžeme setkat se spácháním několika trestných činů. Nejčastěji jsou to trestné činy uvedené v hlavě I. trestné činy proti životu a zdraví – vražda (§ 140 TZ), zabití (§ 141 TZ), účast na sebevraždě (§ 144 TZ), těžké ublížení na zdraví (§ 145 TZ), ublížení na zdraví (§ 146 TZ), v hlavě II. trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství - zbavení osobní svobody (§ 170 TZ), omezování osobní svobody (§ 171 TZ), vydírání (§ 175 TZ), útisk (§ 177 TZ), v hlavě III. trestné činy proti důstojnosti v sexuální oblasti - znásilnění (§ 185 TZ), sexuální nátlak (§ 186 TZ), pohlavní zneužití (§ 187 TZ), soulož mezi příbuznými (§ 188 TZ), v hlavě IV. trestné činy proti rodině a dětem - týrání svěřené osoby (§ 198 TZ), týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ) a v hlavě X. trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných - maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337 TZ), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 352 TZ), nebezpečné vyhrožování (§ 353 TZ), nebezpečné pronásledování (§ 354 TZ), nepřekažení trestného činu (§ 367 TZ), neoznámení trestného činu (§ 368 TZ).

Nejčastějším trestným činem, se kterým se lze v rámci domácího násilí setkat, je trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ). Určitá jednání sama o sobě naplňují skutkovou podstatu některého z trestných činů, ale jejich následek bývá mírnější, než je tomu u trestného činu týrání osoby žijícího ve společném obydlí. Jedná se například o trestný čin ublížení na zdraví (§ 146 TZ) nebo vydírání (§ 175 TZ). V takovém případě se jednání pachatele posoudí podle závažnějšího ustanovení, v našem případě podle § 199 TZ. Jedná se o tzv. faktickou konzumpci. V dalších případech může dojít k souběhu trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí s některým dalším činem, popřípadě může být jednočinný souběh vyloučen, jak je tomu například u trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 TZ), který je speciální k trestnému činu týrání osoby žijící ve společném obydlí.⁸⁴ Vybrané trestné činy vyskytující se v souvislosti s domácím násilím se pokusím analyzovat níže, a to podle jejich systematického zařazení v TZ.

⁸⁴ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1101-1102.

3.1 Vražda

Právo na život je jedním ze základních lidských práv.⁸⁵ Lidský život je trestním zákoníkem považován za nejdůležitější společenskou hodnotu, proto ho chrání na prvním místě, a to především v hlavě I. zvláštní části. Bohužel domácí násilí někdy končí tím nejhorším způsobem – smrtí oběti. Statistické údaje ohledně toho, kolik osob bylo zavražděno v souvislosti s domácím násilím, nejsou známy.⁸⁶ Tyto případy však nejsou ojedinělé, o čemž referují i média. Příkladem může být kauza spisovatelky Simony Monyové.

Trestným činem vraždy se rozumí úmyslné usmrcení druhého. Rozlišujeme za prvé vraždu prostou (§ 140 odst. 1 TZ), která je spáchána spontánně, z náhlého hnutí mysli nebo v afektu a za druhé vraždu spáchanou s rozmyslem nebo po předchozím uvážení (§ 140 odst. 2 TZ), která je vůči odst. 1 speciální a za niž je možno uložit přísnější sankci. Okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby může v případě domácího násilí být spáchání trestného činu vraždy na dvou nebo více osobách, na těhotné ženě, na dítěti mladším patnácti let, opětovně nebo zvláště surovým nebo trýznivým způsobem (§ 140 odst. 3 TZ). Objektem trestného činu vraždy i zabití je život člověka. Objektívni stránkou je způsobení následku, tedy usmrcení, které může záležet jak v konání, tak v opomenutí. Za okamžik smrti je pak považována biologická smrt mozku, tedy takový stav organismu, kdy již není možné obnovit životní funkce. Subjektívni stránkou je v tomto případě vždy úmysl.⁸⁷

Rozmysl i předchozí uvážení představují myšlenkový pochod pachatele, který předchází spáchání trestného činu. Při něm pachatel vyhodnocuje zásadní okolnosti a různé motivy, které ovlivňují rozhodnutí trestný čin spáchat.⁸⁸ Rozmysl je pak co se týče stupně racionální kontroly pachatele méně intenzivní než předchozí uvážení. Předchozí uvážení předchází trestnému činu s větším předstihem a jeho součástí je pachatelův plán. Předchozí uvážení již zahrnuje podstatu toho, co je rozmysl, proto tyto dvě kvalifikované formy úmyslu nelze v právní větě výroku o vině použít současně.⁸⁹

V praxi se můžeme setkat se souběhem trestného činu vraždy a trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí, přitom bez užití souběhu by nebyla plně vystihnuta povaha

⁸⁵ Čl. 6 LZPS.

⁸⁶ Za období roku 2017 bylo zjištěno 146 trestných činů vraždy, z toho 80 bylo motivováno osobními vztahy. Lze se domnívat, že mezi ně patří i několik případů domácího násilí, které je právě charakteristické blízkým vztahem aktérů. Viz. Statistické přehledy kriminality za rok 2017. Policie ČR [online]. Zdroj dostupný dne 11. 3. 2018 z <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2017.aspx>.

⁸⁷ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 523-525.

⁸⁸ HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*, in JELÍNEK, Jiří (ed.): *O novém trestním zákoníku*. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny. Praha: Leges, 2009, s. 73.

⁸⁹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze dne 10. 7. 2012, sp. zn. 7 To 51/2012.

činu.⁹⁰ Příkladem může být jednání obviněného, který dlouhodobě týral poškozenou a který se dopustil dvou útoků mnohahodinového brutálního až sadistického týrání poškozené (kdy například musela poškozená ležet ve vaně napuštěné po okraj ledovou vodou), které v určitých momentech vrcholilo pokusy o její usmrcení (obžalovaný několikrát držel hlavu poškozené pod vodou, důsledkem čehož začala ztrácet vědomí, přičemž přičiněním aktivní obrany poškozené nedošlo k usmrcení). Nejvyšší soud pak konstatoval, že „o tzv. *faktickou konzumpci jde v případě, kdy jeden trestný čin je relativně málo významným prostředkem nebo málo významným následkem základního trestného činu*“, a že ve výše popsáném případě „nelze dovozovat, že by týrání poškozené bylo pouze nějakým málo významným prostředkem pokusu o její usmrcení.“⁹¹

V praxi se také můžeme setkat s případem, kdy agresor podal své ženě, která již nebyla schopna z jeho strany čelit násilí, sebevražednou dávku léků na spaní se slovy, že záleží na ní, co si vybere. Takové jednání může být posouzeno jako trestný čin účasti na sebevraždě, který spáchá ten, „*kdo jiného pohne k sebevraždě nebo jinému k sebevraždě pomáhá*“ (§ 144 odst. 1 TZ).⁹²

3.2 Zabití

Trestný čin zabití se v souvislosti s domácím násilím vyskytuje zejména v případech, kdy se oběť domácího násilí stává pachatelem. Oběť domácího násilí se po dlouhodobém týrání zmůže na odpor a agresora usmrtí. Lze říci, že oběť trestného činu zabití nutí svým předchozím jednáním pachatele ke spáchání zločinu.⁹³

Trestný čin zabití představuje privilegovanou skutkovou podstatou úmyslného usmrcení člověka a je speciální vůči trestnému činu vraždy dle § 140 TZ odst. 1 i odst. 2. Pachatel je v tomto případě zbaven jakéhosi stigmatu vraha, neboť jednal za mimořádných okolností, které odůvodňují jeho mírnější postih.⁹⁴ Těmito okolnostmi je spáchání skutku v silném rozrušení, ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného (§ 141 odst. 1 TZ).

V souvislosti s domácím násilím se můžeme setkat zejména s předchozím zavrženíhodným jednáním poškozeného, s tzv. provokací. Pojem provokace zde vyjadřuje

⁹⁰ VANTUCH, Pavel. *Domácí násilí*. Právní rádce, 2003, č. 12, s. 55.

⁹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2011, sp. zn. 3 Tdo 391/2011.

⁹² HUŇKOVÁ, Markéta. *Domácí násilí z pohledu českého práva (1. část)*. Právo a rodina. 2000, č. 10, s. 1.

⁹³ GILLERNOVÁ, Ilona; BOUKALOVÁ, Hedvika. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum. 2006, s. 150-151.

⁹⁴ HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*, in JELÍNEK, Jiří. (ed.): *O novém trestním zákoníku*. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny. Praha: Leges, 2009, s. 76.

určitý podíl morální viny oběti na fatálním vyústění konfliktu v trestný čin, přičemž právě tento podíl viny umožňuje posoudit jednání pachatele shovívavěji.⁹⁵ Provokující jednání poškozeného přitom musí dosáhnout vysoké míry závažnosti, aby bylo v odpovídajícím poměru k mimořádnému významu objektu trestného činu zabití, tedy lidskému životu. Z toho důvodu by měl být v praxi tento široce vyložitelný pojem vykládán spíše restriktivně.⁹⁶ Musí se tedy jednat „o mimořádně závažné a intenzivní jednání poškozeného, které osoba takovému jednání vystavena pociťuje jako zásadní újmu na svém zdraví, svobodě, důstojnosti, jako jednání ji extrémně poškozující, bolestivé, stresující či ponižující.“⁹⁷ Přesně takovéto pocity zažívá oběť domácího násilí. V případě, že násilné jednání překročí pro oběť únosnou hranici, oběť agresora zabije, jelikož ze stresu a strachu nevidí jinou cestu úniku.

Trestného činu zabití se nejčastěji dopouští partnerka/ manželka vůči partnerovi, respektive manželovi. Pachatelky zpravidla pocházejí z chudších vrstev a již zažily násilí v rodině původu, kterou v poměrně mladém věku opustily. Svoji roli zde hraje i alkohol a drogová závislost. Spravedlnost do svých rukou nezřídka kdy bere syn, který ve snaze ochránit rodinu zabije agresivního otce. Takového jednání se oběť domácího násilí může dopustit v bezprostřední souvislosti s útokem agresora, kdy k usmrcení dojde v rámci zápasu s tyranem, ale zároveň se nejedná o nutnou obranu. Popřípadě oběť tuší, že se schyluje k brutálnímu útoku, předtím však oběť agresora zabije. Spíše výjimečně oběť nereaguje na bezprostřední násilí a usmrtí agresora například ve spánku.⁹⁸

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. skutkovou podstatu zabití neobsahoval. Případy, kdy oběť domácího násilí usmrtí agresora tak musely být posuzovány jako vražda, přičemž při výměře trestu soud mohl přihlídnout k polehčujícím okolnostem. Jak již bylo řečeno, u oběti se může projevit syndrom týraného partnera. Ani ten ale sám o sobě nezakládá nepřičetnost oběti a automatické vyvinění oběti domácího násilí v případě, že zabije tyrana. Trestný čin zabití nyní výstižněji reflektuje realitu, kdy oběť vlivem dlouhodobého týrání není schopna uvažovat racionálně.⁹⁹

Příkladem z praxe může být případ, kdy poškozený dlouhodobě fyzicky a psychicky týral a ponižoval svoji manželku a rovněž surově bil své dospívající dcery. Manželce taktéž

⁹⁵ HOŘÁK, Jaromír. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Kriminalistika. 2010, č. 2, s. 104.

⁹⁶ HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*, in JELÍNEK Jiří (ed.): *O novém trestním zákoníku*. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny. Praha: Leges, 2009, s. 78-79.

⁹⁷ DRAŠTÍK, Alexander a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 862.

⁹⁸ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 92-99.

⁹⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008. s. 32.

vyhrožoval, že jestliže odejde nebo podá žádost o rozvod, tak ji usmrtí. Aby manželka unikla těmto útrapám, otrávila poškozeného jedem proti zemědělským škůdcům.¹⁰⁰

3.3 Těžké ublížení na zdraví

Domácí násilí negativně ovlivňuje psychické i fyzické zdraví oběti. Často však násilné jednání pachatele nedosáhne takové intenzity, aby naplnilo některou ze skutkových podstat trestného činu. Zejména počáteční násilné projevy jsou méně intenzivní, spíše dochází k psychickému týrání a fyzickými útoky jsou způsobena lehká poranění, např. modřiny, přičemž takovéto jednání nelze postihnout prostředky trestního práva.

Trestní zákoník rozlišuje podle stupně závažnosti těžkou újmu na zdraví a ublížení na zdraví a v § 122 TZ podává jejich výklad. Jak již bylo řečeno, v případě, že bylo „pouze“ ublíženo na zdraví ať již z nedbalosti nebo úmyslně, dojde k faktické konsumpci tohoto trestného činu a pachatel bude postižen za trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí. Z hlavy I dílu 2 je tedy pro oblast domácího násilí klíčový zejména trestný čin těžkého ublížení na zdraví, který spočívá v úmyslném způsobení těžké újmy na zdraví. (§ 145 TZ).

Dle § 122 odst. 1 TZ se ublížením na zdraví rozumí „*takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření.*“ Nikoliv krátkou dobou se v praxi rozumí doba nejméně 7 dní, přičemž důležitým kritériem je pracovní neschopnost.¹⁰¹

Těžká újma na zdraví je způsobena, jsou-li dle § 122 odst. 2 TZ splněny dvě podmínky. Musí se jednat o vážnou poruchu zdraví nebo jiné vážné onemocnění a zároveň je přítomen některý znak uvedený v taxativním výčtu v citovaném ustanovení pod písmenem a) - i) – zmrzačení, ztráta nebo snížení pracovní schopnosti, ochromení údu, ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí, poškození důležitého orgánu, zohyzdění, vyvolání potratu nebo usmrcení plodu, mučivé útrapy nebo delší dobu trvající porucha zdraví.

Za delší dobu trvající poruchu zdraví dle § 122 odst. 2 písm. i) TZ soudy považují vážnou poruchu zdraví nebo vážné onemocnění, které omezují způsob života poškozeného nejméně po dobu šesti týdnů, přičemž vážná porucha zdraví nebo vážné onemocnění představuje velmi citelnou újmu v obvyklém způsobu života poškozeného. Realitou ovšem bývá, že díky značným pokrokům lékařské vědy, doba, po kterou trval tento vážný stav, bývá kratší, než trvalo celkové léčení nebo pracovní neschopnost, a často i kratší než šest týdnů.

¹⁰⁰ VOŇKOVÁ, Jiřina; OPLATEK, David. *Vraždy v kontextu domácího násilí*. Praha: proFem, 2015, s. 13-14.

¹⁰¹ R II/1965 tr.

Závěr je, že i v těchto případech půjde o těžkou újmu, a je odůvodněn závažnější povahou poruchy zdraví a příznaků, které ji provázely, nebo také značnou délkou léčení a pracovní neschopností výrazně přesahující šest týdnů.¹⁰²

Dlouhodobé násilné jednání pachatele má často za následek způsobení těžké újmy na duševním zdraví oběti, u které se může projevit posttraumatická stresová porucha. Nutno poznamenat, že posttraumatická stresová porucha naplňuje zákonné znaky těžké újmy na zdraví. Tento častý důsledek domácího násilí je konkrétně považován, nikoliv však automaticky, za delší dobu trvající poruchu zdraví. Při posuzování posttraumatické stresové poruchy je třeba zkoumat, zda trvala delší dobu (tedy alespoň šest týdnů), a zda se po tu dobu projevovala jako vážná porucha zdraví.¹⁰³

3.4 Zbavení osobní svobody a omezení osobní svobody

Objektem trestných činů zbavení osobní svobody a omezení osobní svobody je osobní svoboda spočívající ve svobodě volného pohybu. Objektivní stránku představuje zbavení osobní svobody, resp. bránění jinému člověku ji užívat. Jedná se o trestné činy trvající, jsou tedy dokonány již vyvoláním protiprávního stavu a je u nich zapotřebí úmyslné zavinění.¹⁰⁴

Trestný čin zbavení osobní svobody spočívá v tom, že pachatel „*jiného bez oprávnění uvězní nebo jiným způsobem zbaví osobní svobody*“ (§ 170 odst. 1 TZ), a to natrvalo nebo na delší dobu. Svoji povahou se blíží uvěznění a osvobození musí být zvlášť obtížné. Jedná se o intenzivnější zásah do osobní svobody než u trestného činu omezování osobní svobody.¹⁰⁵

Trestný čin omezování osobní svobody spáchá ten, „*kdo jinému bez oprávnění brání užívat osobní svobody*“ (§ 171 odst. 1 TZ), tedy znemožňuje nebo omezuje druhému volný pohyb a rovněž zabráňuje o jeho pohybu svobodně rozhodovat. Jedná se o případy, které nemají dlouhodobé trvání, přičemž toto omezování musí být nesnadno překonatelné. Příkladem může být uzavření v místnosti, svírání v náručí nebo odebrání pomůcek, bez nichž se zdravotně postižená osoba nemůže sama pohybovat.¹⁰⁶ Pachatel domácího násilí takto může oběti bránit navštěvovat příbuzné, kamarády nebo chodit do zaměstnání. Jedná se tedy o vyhocenou formu sociální izolace.

¹⁰² R 16/1986 tr.

¹⁰³ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 12. 2016, sp. zn. 2 To 107/2016 in VRCHNÍ SOUD V PRAZE: K posttraumatické stresové poruše jako těžké újmě na zdraví. *Trestněprávní revue*, 2017, č. 3, s. 77-79.

¹⁰⁴ JELÍNEK, Jirí. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 573-575.

¹⁰⁵ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 951.

¹⁰⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář. Zvláštní část*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1712.

Z praxe je znám i případ, kdy osoba ohrožená domácím násilím agresora opustila, přičemž se do bytu agresora vrátila za účelem předání osobních věcí. Agresor ji však v bytě zamkl, vzal jí klíče a mobilní telefon a nutil ji k pohlavnímu styku. Dožadoval se, aby se k němu vrátila, přičemž ji pachatel propustil až následující den.¹⁰⁷

3.5 Vydírání a útisk

Skutkovou podstatu trestného činu vydírání naplní ten, „*kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl*“ (§ 175 odst. 1 TZ). K dokonání činu postačí, že pachatel druhého donucuje, přičemž nezáleží na tom, zda ho oběť uposlechne. Tento čin míří proti svobodnému rozhodování člověka, které představuje objekt trestného činu vydírání. Pohrůzka jiné těžké újmy může směřovat vůči poškození cti a dobré pověsti, rozvratu manželství, způsobení majetkové újmy nebo zahájení trestního řízení.¹⁰⁸

Podstatou domácího násilí je, že pachatel působí na vůli oběti, aby vykonala jeho přání. Často je oběť pachatelem zmanipulována a zaslepena a požadavky tak plní „dobrovolně“. V případě, že však pachatel k dosažení svého cíle užije násilí nebo pohrůzku násilí nebo jiné těžké újmy, naplní již skutkovou podstatu trestného činu. V souvislosti s domácím násilím takovýto nátlak často pachatel vyvíjí s cílem, aby oběť vzala zpět vůči němu podané trestní oznámení.¹⁰⁹

Trestný čin útisku pachatel spáchá, jestliže „*jiného nutí, zneužívaje jeho tísně nebo závislosti, aby něco konal, opominul nebo trpěl*“ (§ 177 odst. 1 TZ). Stejně jako u trestného činu vydírání je objektem svobodné rozhodování člověka, ale jedná se o mírnější zásah do svobodného rozhodování než u vydírání.

Za tíseň je považován stav vyvolaný nepříznivými okolnostmi vedoucí k jistému omezení volnosti v rozhodování. Závislostí se rozumí takový stav, ve kterém se jedinec nemůže svobodně rozhodnout, jelikož je do určité míry odkázán na pachatele. Tato závislost nemusí mít původ daný zákonem, může se jednat i o faktický poměr závislosti daný například tím, že pachatel vykonával úkony spojené s výchovou osoby mladší osmnácti let. Takovýto poměr závislosti však nevzniká mezi manžely.¹¹⁰ V rámci domácího násilí si lze představit, že oběť tohoto trestného činu bude starší osoba, která je v určitém směru materiálně i citově závislá na pachateli.

¹⁰⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2015, sp. zn. 3 Tdo 33/2015.

¹⁰⁸ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, str. 583.

¹⁰⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2015, sp.zn. 8 Tdo 921/2015.

¹¹⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník komentář. Zvláštní část.* 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1771.

3.6 Znásilnění

Trestný čin znásilnění spáchá ten, *kdo jiného násilím nebo pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti* (§ 185 odst. 1 TZ). Pohlavní styk je poměrně široký pojem a rozumí se jím jakýkoli způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby. Jestliže však došlo k pohlavnímu styku formou soulože nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží (např. orální nebo anální pohlavní styk), je třeba skutek posuzovat přísněji podle § 185 odst. 1 TZ i odst. 2 písm. a). Objektem trestného činu znásilnění je svoboda rozhodování o pohlavním životě, lidská důstojnost i zdraví. Je třeba zdůraznit, že obětí se může stát muž¹¹¹ i žena.¹¹²

Donucením je překonání vážně míněného odporu znásilňované osoby. Zákonodárce ovšem myslel i na případy, kdy oběť odpor neklade kvůli jeho beznadějnosti. O zneužití bezbrannosti půjde, jestliže oběť není vzhledem k okolnostem schopna projevit svou vůli, a to z důvodu fyzického hendikepu (oběť je zraněná, vyčerpaná) nebo psychického hendikepu (oběť je opilá, duševně nemocná).¹¹³ V této souvislosti je ovšem důležité, že Istanbulská úmluva vykládá problém širěji. Definice trestného činu znásilnění je podle Úmluvy založena na nesouhlasu oběti s jednáním pachatele, přitom by nedobrovolnost měla být dovozována i jen z verbálního nesouhlasu oběti. Podle současného znění trestného činu znásilnění je spíše vyžadováno, aby bylo prokázáno, že se oběť znásilnění dostatečně bránila.¹¹⁴

Znásilnění představuje intenzivní traumatizující záležitost, jejíž následky si oběť nese leckdy po celý život, předpokládá se však, že většina případů znásilnění není nahlášena. Bohužel je znásilnění poměrně frekventovaný doprovodný jev domácího násilí odehrávající se mezi manželi nebo v páru. Pachatel často považuje sex za manželskou povinnost, kterou je oprávněn kdykoliv a jakkoliv vynutit. Ne vždy však bylo znásilnění mezi manželi považováno za trestné. Například podle britského práva nebylo znásilnění manželky až do roku 1991 trestně postihnutelné.¹¹⁵

¹¹¹ Až do 1. 5. 2001 mohla být předmětem útoku pouze žena a v rámci trestného činu znásilnění byla postihována pouze soulož. Znásilnění muže bylo posuzováno jako trestný čin vydírání. Viz § 241 zákona č. 140/1961 Sb. ve znění do 1. 5. 2001.

¹¹² JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 596-598.

¹¹³ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1011.

¹¹⁴ JEŽKOVÁ, Veronika. *Jen ano je ano. Trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské úmluvy* [online]. Praha: proFem, 2017, s. 16-17. Zdroj dostupný dne 11. 3. 2018 z http://www.profem.cz/shared/clanky/550/A5-JenAnoJeAno_WEB.pdf.

¹¹⁵ House of Lords. R. v. R. (1991) 4 All ER 481. [online] Zdroj dostupný dne 11. 3. 2018 z <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1991/12.html>.

Typický je případ z praxe, kdy pachatel po tom, co jeho družka odmítla jeho návrhy na sex, ji donutil k orálnímu sexu s výhrůžkou, že pokud tak neučiní zbije ji a vyhodí ji ven. Pachatel následně přiznal, že jej takové ponižování baví.¹¹⁶

3.7 Týrání svěřené osoby

Objektem trestného činu týrání svěřené osoby je zájem společnosti na ochraně osob, které jsou vzhledem ke svému věku nebo z jiného důvodu v péči nebo výchově jiných. Předmětem útoku může být každá osoba, která je z jakéhokoli důvodu v péči nebo výchově pachatele. Těmito důvody mohou být věk, nemoc, tělesná vada nebo duševní porucha. Objektivní stránka spočívá v týrání osoby, která je v péči nebo výchově pachatele.¹¹⁷ Soudní praxe za týrání považuje zlé nakládání s jinou osobou vyznačující se hrubším stupněm necitelnosti a bezohlednosti a určitým trváním. Nevyžaduje se, aby u týrané osoby vznikly následky na zdraví, ale musí jít o jednání, které týraná osoba pro jeho hrubost, bezohlednost nebo bolestivost pociťuje jako příkoří. Zlé nakládání může mít podobu fyzických i psychických útrap.¹¹⁸ Nutno podotknout, že za týrání je považováno i opominutí povinné péče, ke které byl pachatel povinen, tím že zanedbá osobní hygienu dítěte nebo mu neposkytne přiměřenou stravu. V takovém případě je možný jednočinný souběh s trestným činem zanedbání povinné výživy (§ 196 TZ).¹¹⁹

Pachatelem je osoba, v jejíž péči nebo výchově je týraná osoba, přičemž není rozhodující, zda se tak děje na základě zákona, soudního rozhodnutí nebo smlouvy. *„Konkrétní způsob svěřeni týrané osoby pachateli není zákonným znakem uvedeného trestného činu, proto k naplnění jeho skutkové podstaty není nutné, aby tu byl nějaký zvláštní akt, jímž by týraná osoba byla výslovně svěřena do péče nebo výchovy pachatele. Není tedy vyloučeno, aby pachatelem tohoto trestného činu byl druh matky nezletilých dětí, který není jejich otcem, ale žije i s nimi ve společné domácnosti, což se z jeho strany projevuje např. v hrazení potřeb nezletilých dětí a v uplatňování výchovných opatření vůči nim, a to bez ohledu na neexistenci výslovné dohody s matkou nezletilých dětí.*¹²⁰

¹¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1685/2016.

¹¹⁷ JELÍNEK, Jirí. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 620.

¹¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 3. 6. 1983, sp. zn. 5 Tz 14/83, publikované pod R 20/1984 tr.

¹¹⁹ Trestní kolegium Nejvyššího soudu ČSSR dne 18. 11. 1983, č.j. Tlpjf 169/82, publikované pod R 11/1984 tr.

¹²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2006, sp. zn. 7 Tdo 870/2006.

Pachatelem tak může být rodič, druh matky dětí, který s nimi bydlí ve společné domácnosti, učitel, vychovatel, trenér, ošetřovatelka, přátelé i známí týrané osoby, ale i další osoby, jejichž vztah k týrané osobě je nahodilý, ale které o ni alespoň krátkodobě pečují.¹²¹

Při domácím násilí je často pachatel za násilné jednání vůči partnerce/manželce odsouzen za trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí a v případě, že dochází k takovému jednání na dítěti i za trestný čin týrání svěřené osoby. Je znám případ, kdy násilník opakovaně fyzicky trestal nezletilou dceru, když udělala něco špatně nebo neplnila jeho úkoly, tím, že ji bil otevřenou dlaní do hlavy a fackoval. Jednou ji škrtil a pustil ji, až když zasáhla matka. Poté po ní hodil mobilní telefon, přičemž došlo ke zranění hlavy, které vyžadovalo příjezd rychlé záchranné služby a hospitalizaci v nemocnici. Rovněž na děti křičel a vulgárně jim nadával. Dále děti týral tím, že jim úmyslně usmrcoval jejich zvířátka. Zvrhlost pachatelova jednání lze demonstrovat tím, že dítěti rozetřel po tváři kočičí výkaly.¹²²

3.8 Týrání osoby žijící ve společném obydlí

Jak již bylo řečeno, stěžejním ustanovením ve vztahu k domácímu násilí je trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí, který byl s účinností od 1. 6. 2004 původně jako trestný čin týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě zakotven do českého právního řádu právě z důvodu, aby postihoval případy domácího násilí. O četnosti páchaní tohoto trestného činu svědčí statistiky, když za rok 2017 bylo zjištěno 515 trestných činů týrání osoby žijící ve společném obydlí, přičemž v poměrně značném počtu případů dochází k recidivě.¹²³

Skutkovou podstatu trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí naplní ten „kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí“ (§ 199 odst. 1 TZ). Objektem je ochrana osob žijících s pachatelem ve společné domácnosti. Předmětem útoku nemusí být pouze osoba blízká,¹²⁴ ale kterákoliv osoba, která žije s pachatelem ve společném obydlí. Záleží přitom na faktickém stavu společného bydlení a je nepodstatné, na základě jakého právního titulu se tak děje. Tímto ustanovením tak může být dotčen například i nájemník nebo spolubydlící na koleji.¹²⁵

¹²¹ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 621.

¹²² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2017, sp. zn. 6 Tdo 750/2017.

¹²³ Statistické přehledy kriminality za rok 2017. Policie ČR [online]. Zdroj dostupný dne 11. 3. 2018 z <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2017.aspx>.

¹²⁴ Osobou blízkou se podle § 125 TZ rozumí „příbuzný v pokolení přímém, osvojenec, sourozenec, manžel a partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.“

¹²⁵ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1095.

Při výkladu pojmu společné obydlí můžeme vycházet z § 133 TZ, podle kterého se obydlím rozumí „*dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející.*“ Oproti dřívější právní úpravě, která obsahovala užší termín, a to společně obývaný byt nebo dům¹²⁶, je užití termínu společné obydlí vhodnější, neboť do této kategorie spadají veškeré prostory sloužící k bydlení, tedy i chaty, ubytovny nebo vysokoškolské koleje. Příhodné rovněž je, že zde není kladen důraz na vedení společné domácnosti,¹²⁷ kterou tvoří osoby spolu žijící a hospodařící, jelikož by pod tento trestný čin nespadały například případy rozvedených manželů, kteří spolu stále z ekonomických důvodů žijí. Ustanovení týrání osoby žijící ve společném obydlí postihuje i případy domácího násilí, které se neodehrávají výlučně ve společném obydlí, ale např. při společné cestě na dovolenou. Pojem společné obydlí by tedy nemělo být vykládáno jako obligatorní určení místa spáchání trestného činu, ale spíše jako charakteristika, která určuje zvláštní vztah mezi obětí a pachatelem.¹²⁸

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá v tom, že pachatel týrá osobu, která s ním žije ve společném obydlí. K pojmu týrání viz kapitola 3.6. K tomu ještě dodávám, že se nevyžaduje, aby týrání mělo povahu fyzického násilí. Tento faktor však může mít vliv při posuzování stupně nebezpečnosti činu pro společnost nebo při stanovení souběhu s některým dalším trestným činem.¹²⁹

Nejvyšší soud ve svém usnesení dospěl k závěru, že trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí je trestným činem trvajícím, jelikož je pro něj typické souvislé páchaní nerozpadající se do dílčích útoků. Škodlivost činu je třeba spatřit v udržování protiprávního stavu, kdy je právě postihováno ono udržování protiprávního stavu. Není přitom nezbytné, aby šlo o jednání soustavné nebo dlouho trvající, neboť kratší trvání zlého nakládání může být vyváženo vyšší intenzitou. Je třeba zdůraznit, že posuzování trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí jako činu pokračujícího by vedlo ke značnému ztížení postihu pachatele tohoto trestného činu, a to v důsledku procesních požadavků, které trestní řád ukládá orgánům činným v trestním řízení v souvislosti s trestním stíháním pachatele (např. § 160 odst. 1, 5 TŘ). Lze konstatovat, že „*týrání vlastně představuje vyvolání a udržování stavu vnímaného poškozeným jako v zásadě setrvalý stav negativních pocitů, vnitřní nepohody a obav, byť tento stav může být vyvolán dílčími konkrétními jednáními obviněného (pachatele) udržujícími či*

¹²⁶ § 215a zákona č. 140/1961 Sb.

¹²⁷ Tento termín byl dříve obsažen v § 115 zákona č. 40/1964 Sb.

¹²⁸ JELÍNEK, Jiří. *K trestněprávnímu postihu domácího násilí*. Acta iuridica olumucensis. Vol.1, 2005, No. 2, s. 55-56.

¹²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005.

*prodlužujícími tento setrvalý stav, a to až do okamžiku jeho ukončení.*¹³⁰ Tímto usnesením tak Nejvyšší soud sjednotil v tomto směru nejednotnou soudní praxi, když některá rozhodnutí považovala tento trestný čin za trvající a některá za pokračující.¹³¹

Je tedy nezbytné posuzovat daný případ komplexně s ohledem na historii vztahu aktérů, nikoliv pouze dílčí útoky, které nemusejí být jednotlivě tolik závažné. Svoji soustavností a opakovaností negativně narušují psychiku oběti, leckdy více než trestný čin spáchaný jednorázově. Proto až v souhrnu lze spatřit nebezpečnost tohoto fenoménu. Důsledkem společného soužití je vytvoření specifických vztahů mezi spolu žijícími osobami, u kterých se projevuje jistá míra závislosti. Tato závislost pak zpravidla ztěžuje osobě ohrožené společné obydlí opustit.¹³²

Okolnostmi podmiňujícími použití vyšší trestní sazby jsou podle § 199 odst. 2 TZ spáchání činu zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, způsobení těžké újmy na zdraví, spáchání činu nejméně na dvou osobách a páčání činu po delší dobu, dle odst. 3 tohoto ustanovení, způsobí-li těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob nebo způsobí-li smrt. V těchto případech oproti základní skutkové podstatě postačí nedbalostní forma zavinění. Aby byla naplněna skutková podstata trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí, musí pachatel způsobit těžkou újmu na zdraví jedné nebo více osobám nebo smrt pouze v nedbalostní formě zavinění. V případě, že by tak učinil úmyslně, bylo by jednání pachatele posouzeno jako trestný čin těžkého ublížení na zdraví podle § 145 TZ, respektive vraždy podle § 140 TZ v jednočinném souběhu s trestným činem týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ.¹³³

Provedení činu zvláště surovým způsobem vyžaduje vyšší míru brutality, může se jednat např. o zvláště razantní útok nebo užití více forem týrání vůči druhé osobě. Při páčání činu zvláště trýznivým způsobem je na rozdíl od spáchání činu zvláště surovým způsobem zohledňováno hledisko, jak týraná osoba vnímala surovost jednání pachatele. Tato subjektivní představa se bude lišit zejména s ohledem na věk, fyzickou zdatnost nebo psychickou odolnost.¹³⁴

K otázce páčání trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí po delší dobu se Nejvyšší soud vyslovil tak, že je třeba přihlédnout nejen k celkové době týrání, ale rovněž

¹³⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 15 Tdo 887/2014.

¹³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2007, sp. zn. 11 Tdo 272/2007.

¹³² DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1094-1096.

¹³³ Tamtéž, s. 1099-1101.

¹³⁴ Tamtéž, s. 1099.

ke způsobu provedení činu, intenzitě a četnosti týrání. K naplnění tohoto zákonného znaku vzhledem ke konkrétním okolnostem postačí i doba několika měsíců.¹³⁵

Je až neuvěřitelné, s jakými případy domácího násilí se lze setkat. Následující případ z praxe zahrnuje psychické, fyzické, sociální i sexuální násilí a bohužel se nejedná o ojedinělý případ. Pachatel v tomto případě týral svoji družku tak, že ji „urážel hrubými hanlivými výrazy „kundo, děvko“, opakovaně ji fyzicky napadal, a to fackami do hlavy, údery zařatou pěstí do žeber, kopy do žeber, čímž ji způsobil podlitiny po těle a v jednom případě i podlitinu pod okem, zakazoval ji kontakt s kamarádkami, švagrovou a bývalým manželem, kontroloval její mobilní telefon, vzal jí SIM kartu operátora O2 se všemi kontakty, aby nemohla se známými komunikovat, omezoval ji ve volném pohybu tím, že jí zakazoval, aby sama chodila do města, všude ji doprovázel, během dne telefonicky kontroloval, kde se nachází a co dělá, nejméně ve dvou případech ji na posteli v ložnici výše uvedeného bytu po slovní rozepři násilím přes její odpor a proti její vůli donutil k pohlavnímu styku, a to poprvé v přesně nezjištěnou dobu na podzim 2010 tak, že nejprve na poškozenou křičel, že je nula, že se bude plazit a prosit, aby ji nechal na pokoji, poté ji povalil na postel, otočil na břicho, přitáhl ji za nohy k sobě a když se poškozená snažila bránit tím, že uhýbala, bil ji pěstmi do žeber, poté proti její vůli na ní vykonal anální soulož...“¹³⁶

3.9 Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání

V souvislosti s domácím násilím je pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání relevantní § 337 odst. 2 TZ, podle kterého bude potrestán „kdo se dopustí závažného nebo opakovaného jednání, aby zmařil vykázání provedené podle jiného právního předpisu nebo rozhodnutí o předběžném opatření soudu, kterým se ukládá povinnost dočasně opustit společné obydlí a jeho bezprostřední okolí a zdržet se vstupu do něj nebo povinnost zdržet se styku s navrhovatelem a navazování kontaktů s ním.“ Jak již bylo řečeno, toto ustanovení bylo do TZ zakotveno zákonem č. 135/2006 Sb., a to s cílem preventivně působit na potenciální pachatele. Vychází se totiž z myšlenky, že pachatelé domácího násilí většinou nemají kriminální minulost a možný trestněprávní postih by je tak od nedodržení úředního rozhodnutí nebo vykázání odradil. Navíc jestliže by předmětné rozhodnutí nebylo možné trestně postihnout, institut vykázání a předběžného opatření by ztratil smysl.¹³⁷ Je zde tedy vidět snaha

¹³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 8 Tdo 105/2008.

¹³⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2013, sp. zn. 4 Tdo 49/2013.

¹³⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím [online]. Zdroj dostupný dne 11. 3. 2018 z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=828&CT1=0>.

zákonodárce o komplexní řešení domácího násilí a propojení trestních i mimo trestních institutů.

Podle citovaného ustanovení se musí jednat o závažné nebo opakované jednání pachatele, tedy takové jednání, které by ohrozilo účel těchto opatření, tj. zabránění ohrožení života, zdraví, svobody nebo důstojnosti oběti. Aby jednání bylo závažné, musí dosáhnout určité intenzity, aby vyvolalo obavu o život, zdraví, svobodu nebo důstojnost (např. hrubý fyzický nebo verbální útok). Znak opakovanosti je naplněn, dojde-li k takovému jednání alespoň podruhé, přičemž se nemusí jednat o totožná jednání (jednou může jít například o verbální útok, podruhé o fyzický).¹³⁸ Méně závažné formy jednání pak mohou být postihnuty v rámci správního práva.¹³⁹

3.10 Nebezpečné pronásledování

Pro trestný čin nebezpečného pronásledování se vžilo především v zahraničí užívané označení stalking. Tento anglický výraz poprvé použitý v 90. letech v USA v doslovném překladu znamená „pronásledovat, stopovat divokou zvěř“, což trefně vystihuje podstatu chování pachatele domácího násilí, který se snaží dosáhnout, v nejhorších případech usmrtit oběť.¹⁴⁰

Trestný čin nebezpečného pronásledování spáchá ten, „*kdo jiného dlouhodobě pronásleduje tím, že a) vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmou jemu nebo jeho osobám blízkým, b) vyhledává jeho osobní blízkost nebo jej sleduje, c) vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje, d) omezuje jej v jeho obvyklém způsobu života, nebo e) zneužije jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu, a toto jednání je způsobilé vzbudit v něm důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých*“ (§ 354 odst.1 TZ). Za tento trestný čin lze uložit trest odnětí svobody maximálně na dobu tří let, bude se tedy vždy jednat o úmyslný přečin.

Jak je vidět z výše citovaného ustanovení, k naplnění skutkové podstaty nebezpečného pronásledování může dojít projevy zahrnujícími široké spektrum jednání. Takové jednání může zahrnovat legální způsoby (např. zasílání dárků), i nelegální (např. vyhrožování), přitom dílčí čin nemusí být nutně škodlivý a naplňovat tak skutkovou podstatu trestného činu. Společným znakem je, že ve svém souhrnu dochází k intenzivnímu obtěžujícímu jednání, které ohrožuje

¹³⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář. Zvláštní část. 2.* vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 3195.

¹³⁹ Viz § 5 odst. 1 písm. c) zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích.

¹⁴⁰ VÁLKOVÁ, Helena. *Proč by neměl chybět v novém trestním zákoníku „Stalking“*, in VANDUCHOVÁ, Marie; GRIVNA, Tomáš. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, s. 409.

fyzickou a/nebo psychickou integritu oběti. K takovéto situaci se přitom může dospět poměrně nenápadně, kdy ze začátku může jít o nevinné snahy kontaktovat druhého, které postupem času přerostou do permanentního obtěžování. Najít hranici mezi tím, jaké chování je ještě akceptovatelné a kdy je již hranice překročena, bývá leckdy obtížné. Jistě k jejímu překročení dojde v okamžiku, kdy pachatel užije násilí nebo je zřejmé, že snaha pachatele získat přízeň oběti je bezvýsledná. Takové jednání pachatele má vykazovat určitou dlouhodobost a opakovanost. V praxi by se mělo jednat o trvající období minimálně čtyř týdnů nebo má být provedeno více než deset pokusů o kontakt. Přitom se předpokládá, že čím déle pronásledování trvá, tím víc se zvyšuje pravděpodobnost eskalace násilí, které může vést ke způsobení těžké újmy nebo smrti.¹⁴¹

Určitý problém by mohl nastat při interpretaci celkem obecného pojmu omezování obvyklého způsobu života poškozeného. K tomu se vyjádřil Nejvyšší soud, který za omezení obvyklého způsobu života poškozeného považuje „*nežádoucí zásahy pachatele do sféry jeho osobního, rodinného, ale i profesního života*“, přičemž důležité je subjektivní hledisko pocíťované újmy poškozeným, které je do určité míry objektivizované. Každý případ je třeba posuzovat individuálně, neboť toto hledisko bude jiné u neveřejně známé osobnosti a jiné u slavného herce.¹⁴²

V praxi rovněž činí potíže při dokazování, zda určité jednání vyvolalo důvodnou obavu o život a zdraví oběti nebo osob blízkých. Některé jednání pachatele je extrémně obtěžující a výrazně narušuje soukromí a život oběti, ale není způsobilé vyvolat důvodnou obavu o život a zdraví oběti. Otázkou je, zda by nebylo vhodnější inspirovat se v tomto směru rakouskou úpravou, v které tato zákonná podmínka chybí. Podmínkou zde je, že pachatel neúnosně narušuje život oběti.¹⁴³

Trestný čin nebezpečné pronásledování je zařazen mezi trestné činy narušující soužití lidí, i přestože je spíše věcně bližším trestným činům proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství. Důležité však je, že podle vzoru západoevropských zemí je od roku 2010 tento trestný čin součástí českého právního řádu. Tímto počinem vyjádřil zákonodárce především zájem na ochraně nerušeného mezilidského soužití, která je vedle

¹⁴¹ VÁLKOVÁ, Helena. *Proč by neměl chybět v novém trestním zákoníku „Stalking“*, in VANDUCHOVÁ, Marie; GŘIVNA, Tomáš. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, s. 411-413.

¹⁴² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1082/2011.

¹⁴³ BEDNÁŘ, Miroslav. *Stalking – nebezpečné pronásledování*. Právní rozhledy, 2014, č. 20, s. 700-701.

tělesné i duševní integrity, osobní svobody a soukromí jedince objektem tohoto trestného činu.¹⁴⁴

Tento trestný čin je v našem právním řádu relativní novinkou. Bezesporu k jeho páchání docházelo i před jeho zakotvením, do širšího povědomí se však dostal i v souvislosti s rozvojem informačních a komunikačních technologií. S jejich rozmachem se objevuje nový druh stalkingu, tzv. cyberstalking, který zahrnuje např. zasílání sms zpráv, e-mailů, rozšiřování informací poškozujících oběť na sociálních sítích, nebo zasílání spamů způsobujících zavirování počítače. Výhodou této formy stalkingu pro pachatele je, že může skrývat svoji identitu. Cyberstalking pak může zvyšovat účinek klasické formy stalkingu, při které pachatel vyhledává fyzickou blízkost oběti.¹⁴⁵

V rámci domácího násilí se setkáme s takovýmto obtěžujícím jednáním především ze strany ex-partnera, přičemž ve většině případů je obětí žena. Uvádí se, že stalking ex-partnerem je nejčastější podobou stalkingu a většinou mu předchází právě domácí násilí. Důvodem k takovému chování může být snaha pachatele obnovit vztah s obětí, nebo naopak snaha pomstít se oběti, kdy pachatel není schopen vyrovnat se s rozchodem a vůči oběti pociťuje hořkost a nepřátelství. Domácí násilí tak může přejít do alternativní podoby násilí, kdy bývalý partner za nových okolností pronásleduje, psychicky terorizuje nebo fyzicky napadá oběť.¹⁴⁶

Jako důsledek dlouhodobého pronásledování může oběť trpět nespavostí, úzkostmi nebo mít sebevražedné myšlenky. Může rovněž dojít k vyhrocení situace, kdy pachatel fyzicky oběť napadne. Je tak ohroženo psychické i tělesné zdraví oběti. Často oběť mění svůj životní styl, kdy se začne vyhýbat určitým místům, změní si telefonní číslo, přestěhuje se nebo změní práci. Takové změny mohou vést k postupné sociální izolaci oběti. Ze strany oběti takové dlouhodobé pronásledování představuje ještě hlubší traumatizaci, neboť předpokládá, že ukončením vztahu s agresorem dojde k ukončení jejího trápení a začátku nového života, což se ovšem nestane.¹⁴⁷

Z praxe je znám typický případ, kdy pachatel *„dlouhodobě záměrně pronásledoval opakovanými mnohačetnými nedůvodnými telefonáty a textovými zprávami, osobním sledováním v místě bydliště, na cestách do bydliště, vyhledáváním v místě zaměstnání a*

¹⁴⁴ VISINGER, Radek. *Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou*. Trestněprávní revue. 2009, č. 11, str. 334-335.

¹⁴⁵ VÁLKOVÁ, Helena. *Proč by neměl chybět v novém trestním zákoníku „Stalking“*, in VANDUCHOVÁ, Marie; GRIVNA, Tomáš. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, s. 411-413.

¹⁴⁶ IMRÍŠKOVÁ, Zuzana; PODANÁ, Zuzana. *Prevalence a charakteristiky stalkingu v České republice: výsledky viktimologického výzkumu*. Trestněprávní revue. 2014, č. 4, str. 96-98.

¹⁴⁷ ZAPLETAL, Josef. *Násilí, nenávisť a pronásledování – kriminologický pohled*, in VANDUCHOVÁ, Marie; GRIVNA, Tomáš *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, s. 465.

*opakovanými kontakty rodinných příslušníků bývalou manželku, jejího partnera, se kterým žije ve společné domácnosti jako druh a družka, a to s cílem terorizovat poškozenou, získat nad ní kontrolu, a dosáhnout toho, aby se vrátila k němu.*¹⁴⁸

3.11 Neoznámení trestného činu a nepřekažení trestného činu

Trestný čin nepřekažení trestného činu spočívá v nepřekažení některého z taxativně uvedených trestných činů, o jehož přípravě nebo páchání se pachatel hodnověrným způsobem dozvěděl (§ 367 odst. 1 TZ). Trestný čin neoznámení trestného činu spáchá ten, kdo neoznámí bez odkladu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu některý z taxativně vyjmenovaných trestných činů, o kterém se hodnověrným způsobem dozvěděl. V tomto případě tedy byl čin již spáchán a trestnost spočívá v jeho neoznámení (§ 368 odst. 1 TZ).

Ve výčtu taxativních trestných činů nalezneme řadu trestných činů, o kterých jsem výše pojednávala, trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí mezi nimi ovšem není. Na tomto místě bych si tak dovolila polemizovat, zda je to správné či nikoliv.

Senátní návrh zákona, kterým byl zakotven trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí, původně navrhoval doplnění tohoto trestného činu mezi výčet trestných činů, u kterých je povinnost je překazit nebo oznámit. Navrhovatel tím chtěl vyjádřit svůj postoj proti lhostejnosti k domácímu násilí. K novelizaci v tomto znění však nedošlo.¹⁴⁹

Jelínek kritizuje nezařazení tohoto trestného činu do výčtu trestných činů, jejichž neoznámení a nepřekažení je trestné, přičemž argumentuje tím, že typově příbuzný trestný čin týrání svěřené osoby je v tomto výčtu uveden.¹⁵⁰

Vanduchová se rovněž přiklání k zavedení trestnosti neoznámení a nepřekažení tohoto trestného činu a upozorňuje na tento problém zejména ve spojitosti s nečinností lékařů, kteří následky domácího násilí zjištěné v ordinaci neoznamují orgánům činných v trestním řízení.¹⁵¹

Jedním z argumentů proti zavedení trestnosti nepřekažení a neoznámení tohoto trestného činu je, že by měla být aktivní v řešení situace zejména týraná osoba. V případě, že by oznámení učinila jiná osoba, může nastat situace, kdy oběť ještě není připravena opustit násilnou osobu, naopak ji brání a týrání popírá, přičemž v důsledku toho může dojít k eskalaci násilí. Dalším argumentem proti je fakt, že málokdo vidí do hloubky vztahu mezi dvěma jedinci

¹⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 11. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1378/2011.

¹⁴⁹ VANDTUCH, Pavel. *Domácí násilí*. Právní rádce, 2003, č. 12, s. 55.

¹⁵⁰ JELÍNEK, Jirí. *K trestněprávnímu postihu domácího násilí*. Acta iuridica olumucensis. Vol.1, 2005, No. 2, s. 57.

¹⁵¹ VANDUCHOVÁ, Marie. *Ke kriminalizaci domácího násilí*. Acta iuridica olumucensis. Vol.1, 2005, No. 2, s. 60.

a leckdy může být obtížné rozeznat, zda v daném případě dochází k týrání nebo pouze neshodám, které čas od času doprovází každý vztah. Co by jeden člověk označil již za týrání, druhý takové jednání ještě za týrání považovat nemusí. V prvním případě by tak mohlo dojít k nahlášení činu, který by nenaplnil znaky trestného činu a zbytečně by bylo zasaženo soukromí domnělého pachatele a oběti. V druhém případě by pak byla trestně postihnuta osoba, která ze svého subjektivního pohledu nespatořovala v jednání pachatele znaky týrání.¹⁵²

Argument, že by situaci měla řešit zejména týraná osoba, vychází z teorie, že oběti trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí je alespoň z právního pohledu osoba samostatná a soběstačná, které nic nebrání, aby se vymanila z vlivu násilné osoby, a to na rozdíl od oběti trestného činu týrání svěřené osoby. V první kapitole byl popsán mechanismus, který drží oběť v násilném vztahu a důsledky z toho pramenící, zejména vznik syndromu týraného partnera. Toto pak způsobuje, že oběť není schopna čelit násilnému jednání pachatele a fakticky se ocitá ve stejném postavení jako oběť trestného činu týrání svěřené osoby. Z toho důvodu se *de lege ferenda* rovněž spíše přikláním k zavedení trestnosti neoznámení a nepřekažení trestného činu týrání osoby žijící.

¹⁵² LANGHANSOVÁ, Hana. *Nový paragraf v trestním zákoně. Malý dárek osobám týraným ve společné domácnosti*. Via Iuris. 2003, č. 6, s. 4 a násl. [online]. Zdroj dostupný z ASPI.

4. Domácí násilí z pohledu trestního práva procesního

Trestní právo hmotné a trestní právo procesní jsou dvě nerozlučně spjatá odvětví, kdy hmotné právo lze uplatnit pouze způsoby, které stanoví procesní právo. Jedno bez druhého by tak ztratilo svůj smysl.¹⁵³ V této kapitole se pokusím zmínit určitá procesněprávní specifika, která mají dopad na oběti domácího násilí, přičemž je třeba zdůraznit, že při všech úkonech by měla být zohledněna větší míra zranitelnosti obětí domácího násilí.

4.1 Pojem poškozený a oběť

Poškozeným se rozumí podle § 43 odst. 1 TR „*ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil*“. Naopak podle odst. 2 téhož ustanovení za poškozeného není považován „*ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem*.“

Pojem poškozený je výhradně pojem procesní a nelze ho ztotožňovat s pojmem oběť trestného činu podle ZOTČ. Podle § 2 odst. 2 ZOTČ se obětí rozumí „*fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil*“, takto je definována tzv. přímá oběť. Nepřímou obětí je dle odst. 3 citovaného ustanovení v případě, že byla trestným činem způsobena smrt oběti, i příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu, přičemž tyto osoby v důsledku smrti oběti utrpěly újmu.¹⁵⁴

Zákon dále v § 2 odst. 4 vyjmenovává zvláště zranitelné oběti, které jsou náchylnější k druhotné viktimizaci, proto je zapotřebí jejich speciální ochrana. Zákonodárce novelou provedenou zákonem č. 56/2017 Sb. nově rozšířil okruh zvláště zranitelných obětí. Mezi ně patří například dítě, osoba vysokého věku, handicapovaná osoba, oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo oběť trestného činu, který zahrnoval nátlak, násilí či pohrůžku násilím. U posledních dvou jmenovaných kategorií je podmínka, aby bylo v

¹⁵³ V současné době je poněkud problematické, že v roce 2009 došlo k rekodifikaci hmotného práva, nikoliv však práva procesního. Tento fakt opakovaně kritizuje Jelínek. Viz. JELÍNEK, Jiří. *Při rekodifikaci trestního řádu je potřeba sáhnout i do trestního zákoníku*. Česká justice [online], 2016. Zdroj dostupný dne 11. 3. 2018 z <http://www.ceska-justice.cz/2015/12/jiri-jelinek-pri-rekodifikaci-trestniho-radu-je-potreba-sahnout-i-do-trestniho-zakoniku/>.

¹⁵⁴ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 257-258.

konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní. Do této kategorie by tak měli logicky spadat i oběti domácího násilí. Dětem, seniorům i osobám zdravotně postiženým bude status zvlášť zranitelné oběti přiznáván automaticky. Domnívám se, že za zvlášť zranitelné oběti lze považovat i ostatní oběti domácího násilí, jelikož psychický nátlak a fyzické násilí, resp. jeho hrozba, je právě podstatou domácího násilí a zároveň je oběť ve specifickém citovém, případně i ekonomickém vztahu s osobou podezřelou.

Za oběť je třeba považovat podle § 3 odst. 1 ZOTČ i osobu, která se cítí být obětí trestného činu, nevyjde-li najevo opak. Existují-li pochybnosti o tom, zda se jedná o zvlášť zranitelnou oběť, je třeba ji za zvlášť zranitelnou považovat. Toto rozlišení má významné praktické důsledky, kdy zvlášť zranitelné oběti disponují širší ochranou projevující se zejména v právu na odbornou pomoc (§ 5 ZOTČ), zvýšenou ochranou před druhotnou újmou (§ 17 až 20 ZOTČ) nebo v právu na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně (§ 51a odst. 2 TR). Významná je možnost oběti žádat o přezkoumání postupu policejního orgánu a státního zástupce podle § 157a TR, jestliže byl oběti odepřen status zvlášť zranitelné oběti.

ZOTČ považuje podle § 2 odst. 1 za trestný čin i čin jinak trestný. Toto ustanovení se bude dotýkat zejména obětí, kterým byla způsobena újma osobou, která nebude trestně odpovědná z důvodu nedostatku věku nebo pro nepříčetnost. Rovněž nemá na postavení oběti vliv, jestliže nebyl pachatel zjištěn nebo odsouzen (§ 3 odst. 1 ZOTČ).

Na základě uvedených definic lze konstatovat, že pojem oběti je širší než pojem poškozeného za prvé v tom směru, že k ublížení na zdraví, způsobení majetkové nebo nemajetkové újmy nebo k bezdůvodnému obohacení nemuselo dojít a za druhé oběti mohou být i osoby pozůstalé. Na druhou stranu poškozeným může být na rozdíl od oběti i právnická osoba a právní nástupce poškozené osoby. Pojmy se ovšem částečně překrývají, když oběti náleží některá práva jako poškozenému v trestním řízení, a naopak jedna osoba bude často naplňovat znaky poškozeného i oběti trestného činu. Rozdíl mezi těmito pojmy spočívá v tom, že poškozený je spíše vnímán jako strana v trestním řízení a oběť jako subjekt zvláštní péče ze strany státu.¹⁵⁵

Jedním z propojovacích ustanovení těchto pojmů je § 43 odst. 4 TR, podle kterého má poškozený, který je zároveň obětí podle ZOTČ, právo v kterémkoliv stádiu trestního řízení

¹⁵⁵ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený, jeho procesní práva a ochrana po novele trestního řádu provedené zákonem o obětech trestných činů*. Kriminalistika. 2014, č. 3, s. 164.

učinil prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jeho dosavadní život, a to v písemné nebo ústní formě. Písemné prohlášení se pak v řízení před soudem provede jako listinný důkaz. Tímto institutem, v zahraničí označovaném jako victim impact (personal) statement, oběť vyjadřuje, jaké důsledky má trestný čin na její život. Smyslem tohoto prohlášení je napomoci oběti psychicky se vyrovnat s trestným činem a pachatele vést k uvědomění si, co trestným činem způsobil. Pro orgány činné v trestním řízení může mít toto prohlášení význam při hodnocení závažnosti trestného činu.¹⁵⁶

4.1.1 Postavení poškozeného v trestním řízení

Poškozený je považován za subjekt trestního řízení a podle § 12 odst. 6 TŘ je též stranou. Poškozený může být na straně obžaloby, ale i stranou zcela nezávislou na ostatních stranách. Trestní řízení je pro poškozeného citlivou záležitostí, proto zákon v § 2 odst. 15 TŘ zdůrazňuje, aby bylo řízení vedeno s potřebnou ohleduplností k poškozenému, aby bylo šetřeno jeho osobnosti a aby byl vhodným a srozumitelným způsobem poučen o svých právech. Smyslem tohoto ustanovení je zejména chránit oběť před sekundární viktimizací.¹⁵⁷

Poškozený má vliv na průběh řízení a k jeho uskutečňování mu dává trestní řád poměrně široký okruh práv, o kterých musí být orgány činnými v trestním řízení poučen. Těchto práv se poškozený rovněž může vzdát. Aktivně se účastnit trestního řízení může poškozený, který může žádat náhradu škody, nemajetkové újmy v penězích nebo vydání bezdůvodného obohacení (§ 43 odst. 3 TŘ), i poškozený, který toto právo nemá.¹⁵⁸ První skupině ovšem trestní řád přiznává širší práva. Každý poškozený má právo činit návrh na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu a před skončením řízení se k věci vyjádřit (§ 43 odst. 1 TŘ). Dále jsou poškozenému přiznána práva každé strany, tedy právo vyhledat a předložit důkaz nebo jeho provedení navrhnout (§ 89 odst. 2 TŘ) a právo klást vyslychaným otázky (§ 215 odst. 1 TŘ). Poškozený také může podat stížnost proti dvěma rozhodnutím v přípravném řízení, a to proti usnesení o postoupení věci jinému orgánu (§ 171 odst. 2 TŘ) a proti usnesení o zastavení trestního stíhání (§ 172 odst. 3 TŘ). Důraz je dále kladen na ochranu osobních údajů poškozeného a svědka, které jsou uvedeny v trestním spise a které se na žádost poškozeného, svědka zmocněnce nebo důvěrníka neuvádějí do protokolu (§ 55 odst. 1 písm. c) TŘ).

¹⁵⁶ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený, jeho procesní práva a ochrana po novele trestního řádu provedené zákonem o obětech trestných činů*. Kriminálnístika. 2014, č. 3, s. 165

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 163.

¹⁵⁸ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, str. 260.

Zájem poškozeného ve většině případů směřuje k přiznání náhrady škody, respektive majetkové újmy způsobené trestným činem. Zejména v případech domácího násilí však má oběť i zájem na satisfakci spočívající v potrestání pachatele. Důležité právo poškozeného představuje „*právo navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal*“ (§ 43 odst. 3 TŘ). Poškozený tedy může uplatnit svůj nárok přímo v trestním řízení, jedná se o tzv. adhezní řízení. Jestliže již uplatnil takový návrh v občanskoprávním řízení, je možné ho rovněž uplatnit v adhezním řízení, ale pouze v případě, že o něm nebylo dosud v občanskoprávním řízení rozhodnuto.

Poškozený však může být se svým nárokem odkázán podle § 229 TŘ na řízení ve věcech občanskoprávních. Toto ustanovení však nesmí být zneužíváno soudy v případech, kdy se nechtějí nárokem poškozeného zabývat jen proto, aby si ulehčily práci. Znovu vypovídat o událostech domácího násilí pouze zbytečně prohlubuje a prodlužuje traumatizaci poškozeného. Uvědomuji si, že základním cílem trestního řízení je, aby byly řádně zjištěny trestné činy a spravedlivě potrestáni jejich pachatelé,¹⁵⁹ přesto mám za to, že v případě vynesení odsuzujícího rozsudku by měla být vždy snaha přiznat (alespoň z části) důvodný nárok poškozeného. Poškozený pak může proti rozsudku podat odvolání pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení nebo že výrok nebyl učiněn (§ 246 odst. 1 písm. d) TŘ). Poškozený se tedy nemůže odvolat proti výroku o vině a trestu, i přestože se ho týká, jelikož jeho nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení v něm má podklad. Z toho důvodu by mělo toto právo náležet rovněž poškozenému. Dalším nedostatkem právní úpravy je nemožnost poškozeného podat opravný prostředek proti trestnímu příkazu.¹⁶⁰

Nárok může poškozený uplatnit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování, tedy před začátkem výslechu obžalovaného v hlavním líčení (§ 206 odst. 2 TŘ, § 207 odst. 1 TŘ). Poškozený takový nárok může uplatnit i v případě sjednání dohody o vině a trestu, přičemž ho musí podat nejpozději při prvním jednání o dohodě o vině a trestu (§ 175a odst. 2 TŘ).

Dalším právem poškozeného je právo dát se zastupovat zmocněncem, kterým může být i právnická osoba nebo důvěrník podle zákona o obětech trestných činů (§ 50 odst. 1 TŘ).

¹⁵⁹ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, str. 266.

¹⁶⁰ JELÍNEK, Jiří. *Současná trestní politika – co je nejdůležitější?* in JELÍNEK, Jiří; GRIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, s. 19-21.

Důvěrník může oběť doprovázet k úkonům trestního řízení a poskytuje zejména psychickou pomoc oběti. Důvěrník nemůže zasahovat do průběhu úkonu a nemůže být osobou, která má v trestním řízení postavení obviněného, obhájce, svědka, znalce, nebo tlumočnicka (§ 21 odst. 1, 2 ZOTČ). Zmocněnec je oprávněn podávat za poškozeného návrhy, žádosti a opravné prostředky, rovněž se může účastnit všech úkonů, kterých se může účastnit poškozený (§ 51 odst. 1 TR). Důvěrník je tedy spíše psychickou oporou oběti a zmocněnec dbá na dodržení práv poškozeného v trestním řízení.

Významné právo poškozeného je nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně. Vycházíme-li z výše nastíněné myšlenky, že oběť domácího násilí je považována za zvlášť zranitelnou oběť, bude mít takový poškozený nárok na bezplatnou právní pomoc bez splnění dalších podmínek, tedy nemusí osvědčovat, že nemá dostatek prostředků, aby si sám hradil náklady vzniklé s přibráním zmocněncem (§ 51a odst. 1, 2 TR).

Poškozený má rovněž právo na doručení opisu usnesení o zahájení trestního stíhání, pokud o to výslovně požádá (§ 160 odst. 2 TR). Toto ustanovení Jelínek považuje za problematické, jelikož v případě, že opis usnesení o zahájení trestního stíhání bude doručen poškozenému před výsledkem poškozeného jakožto svědka, může být ohrožena zásada materiální pravdy (§ 2 odst. 5 TR). Řešením by tak byla možnost odmítnout žádost poškozeného doručit opis usnesení o zahájení trestního stíhání nebo možnost policejního orgánu počkat s jeho doručováním, a to například z důvodu ohrožení zjištění skutkového stavu.¹⁶¹ Poškozený, který uplatnil nárok v adhezním řízení, má rovněž právo po skončení vyšetřování prostudovat spisy a učinit návrhy na doplnění vyšetřování (§ 166 odst. 1 TR). Tato možnost ovšem není dána zmocněnci poškozeného, což lze považovat za problém, který by měl být v budoucnu odstraněn.

4.1.2 Práva obětí trestných činů

Zákon o obětech trestných činů představuje výrazné zlepšení postavení oběti. Lze říci, že jeho cílem je v obecné rovině snaha přispět k tomu, aby oběť přestala být chápána jako nositel důkazů pro trestní řízení, ale aby se oběti dostalo důstojného zacházení.¹⁶² Zákon o obětech trestných činů upravuje tři okruhy, a to práva obětí trestných činů, poskytování peněžité pomoci obětem trestných činů státem a vztahy mezi státem a subjekty poskytujícími pomoc obětem trestných činů. Práva obětí trestného činu lze rozdělit do několika kategorií.

¹⁶¹ JELÍNEK, Jirí; PELC Vladimír. *Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení*. Bulletin advokacie. 2015, č. 11, s. 22-23.

¹⁶² ZOUBKOVÁ, Ivana. *Práva obětí trestných činů v současné legislativě*. Kriminalistika. 2015, č. 4, s. 244.

- Právo na poskytnutí odborné pomoci (§ 4-6 ZOTČ)

Oběť má právo na odbornou pomoc, kterou mohou poskytovat subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Odbornou pomocí se rozumí psychologické a sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací nebo restorativní programy. Odborná pomoc se poskytuje nejen po celou dobu trestního řízení, ale i před jeho začátkem nebo po jeho skončení, zkrátka do té doby, dokud to vyžaduje její účel. Odbornou pomoc mohou subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů poskytovat podle svého uvážení bezplatně i úplatně. Jestliže o takovou pomoc požádá zvláště zranitelná oběť, má právo na odbornou pomoc bezplatně.

Oběti by se tak mělo dostat komplexní pomoci, která jí pomůže vyrovnat se s psychickými důsledky trestného činu a pomůže jí k navrácení do běžného života. Český právní řád se pro laickou veřejnost stává čím dál tím více nepřehledný, proto by jí právní pomoc měla usnadnit orientaci ve změní právních předpisů a volbu právních kroků, které povedou k vyřešení její situace. Právní pomoc mohou úplatně poskytovat pouze advokáti.

- Právo na informace (§ 7-13 ZOTČ)

Zákon v první řadě vyjmenovává, jaké informace musí být oběti sděleny, aniž by o to požádala. Například oběť musí být informována o tom, u kterého orgánu může podat oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, o tom, za jakých podmínek má právo na přijetí opatření k zajištění bezpečí, nebo za jakých podmínek má právo na peněžitou pomoc. Nejčastěji dochází k poskytnutí informací ze strany Policie České republiky, policejního orgánu nebo státního zástupce. Druhý typ informací je poskytován na žádost oběti. Mezi ně patří například informace, že trestní řízení bylo zahájeno a o jeho stavu. Jestliže oběť nepodala žádost, i přesto jí bude sděleno, že obviněný nebo odsouzený byl propuštěn nebo uprchl, jestliže oběti v této souvislosti hrozí nebezpečí.

Zákon jmenuje poměrně široký okruh informací, které mají být oběti sděleny, a to již při prvním kontaktu. Oběť bezprostředně po útoku ovšem bude jen těžko schopna vnímat jakékoliv informace. Je proto důležité, aby informace byly podány vhodnou a srozumitelnou formou. Přehlcení oběti informacemi by bylo spíše kontraproduktivní. Je tedy zapotřebí, aby byly oběti sdělovány pouze relevantní informace, které zohledňují její individuální potřeby i závažnost a povahu trestného činu. Oběť má také možnost prohlásit, že informována nechce být.

- Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím (§ 14 ZOTČ)

V tomto směru zákon odkazuje na další právní předpisy, ve kterých je již ochrana oběti upravena, tedy zejména v zákoně o Policii, v občanském soudním řádu, v trestním řádu a

v zákoně o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením. Tuto funkci plní zejména přímý zásah policisty, jestliže je bezprostředně ohrožena bezpečnost oběti, institut vykázání ze společného obydlí Policií České republiky, předběžné opatření v občanském soudním řízení i v trestním řízení nebo utajení totožnosti a podoby oběti v postavení svědka.

- Právo na ochranu soukromí (§ 15-16 ZOTČ)

Toto právo zahrnuje zákaz zveřejnit informace umožňující zjištění totožnosti oběti, které je blíže upraveno v § 8a a násl. TŘ, a omezení poskytování osobních údajů oběti. S některými údaji o oběti, např. s údaji o bydlišti nebo o místě výkonu zaměstnání, jestliže o to oběť, její zmocněnec, zákonný zástupce, opatrovník nebo důvěrník požádá, se mohou seznamovat pouze orgány činné v trestním řízení, policisté nebo úředníci Probační a mediační služby. Toto omezení může být prolomeno, jestliže je to nezbytné pro dosažení účelu trestního řízení nebo pro řádné uplatnění práva na obhajobu osoby, proti níž se trestní řízení vede.

- Právo na ochranu před druhotnou újmou (§ 17-22 zákona o obětech TČ)

Druhotnou újmou zákon definuje jako újmu, „*kteřá nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní.*“ (§ 2 odst. 5 ZOTČ). Jedním z klíčových opatření, které má zabránit druhotné újmě, je zabránění kontaktu oběti s osobou, kterou označila za pachatele. Totéž platí i pro osobu blízkou, kdy způsobení újmy této osobě může poškodit i samotnou oběť. Dále zákon klade důraz na to, aby otázky směřující do intimní sféry oběti byly kladeny zvláště šetrně a aby nemusel být výslech opakován, a pouze je-li to nezbytné pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení. Dále má oběť právo žádat, aby byla vyslechnuta osobou stejného nebo opačného pohlaví, podle toho, co jí bude příjemnější. Toto právo je důležité zejména u sexuálních trestných činů, které mohou zapříčinit averzi oběti vůči opačnému pohlaví. Dále sem spadá již zmíněné právo na doprovod důvěrníkem a právo oběti na prohlášení o dopadu trestného činu na její život. Důležitý je výslech zvláště zranitelných obětí, který by měl být veden obzvláště citlivě, a to pokud možno osobou k tomu vyškolenou a v prostorách speciálně upravených a přizpůsobených. V této souvislosti tak začaly vznikat speciální výslechové místnosti, které by měly navozovat pocit pohody a bezpečí. Speciální výslechová místnost většinou zahrnuje místnost pohovorovou, ve které se provádí výslech, a místnost monitorovací,

ve které je umístěna záznamová technika a kde výsledk sledují osoby, které se musí výsledku účastnit ze zákona. Součástí také mohou být čekárny a herny pro děti.¹⁶³

- Právo na peněžitou pomoc (§ 23-27 ZOTČ)

Právo na peněžitou pomoc bylo původně zakomponováno v zákoně č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Aby byla ochrana obětí pokud možno ucelena na jednom místě, převzal koncepci tohoto práva ZOOTČ. Podstatou tohoto práva je za splnění zákonných podmínek vznik nároku na peněžitou pomoc od státu v podobě jednorázového příspěvku, čemuž odpovídá povinnost státu peněžitou pomoc poskytnout. Jedná se o jakési odškodnění ze strany státu, který selhal při výkonu povinnosti ochránit své občany.¹⁶⁴ Peněžítá pomoc se přitom poskytne, jestliže nemajetková újma, škoda na zdraví nebo škoda vzniklá v důsledku smrti způsobené trestným činem nebyla zcela nahrazena.

Účelem je poskytnutí peněžité pomoci k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené obětí trestným činem. Zhoršená sociální situace se projevuje zejména ve zhoršení finanční situace a v narušení sociálních vazeb oběti. Lze dovodit, že sekundárním účelem je reparace újmy způsobené obětí trestným činem, jelikož nárok oběti na náhradu škody nebo nemajetkové újmy vůči pachateli nově přechází v rozsahu poskytnuté peněžité pomoci na stát.¹⁶⁵

Rozhodnuto o žádosti má být do tří měsíců, ke kterým se může ještě připočítat doba třiceti dnů. Taková doba ovšem nenaplnuje požadavek rychlosti poskytnutí peněžité pomoci k překlenutí zhoršené sociální situace a měla by být de lege ferenda zkrácena.

4.2 Oběť jako svědek domácího násilí

Svědka je „fyzická osoba, která byla vyzvána orgánem činným v trestním řízení, aby vypovídala o tom, co je jí známo o trestném činu, jeho pachateli a o okolnostech, které viděla, slyšela nebo jinak vnímala svými smysly a které jsou důležité pro trestní řízení.“¹⁶⁶ Svědek tedy často hraje klíčovou roli při dokazování skutku v trestním řízení, z toho důvodu mu musí být přiznána zvýšená ochrana, která ho zejména chrání před nátlakem ze strany násilné osoby nebo případnými útoky, které svědka mohou ohrozit na zdraví nebo životě. Již v kapitole pojednávající o poškozeném bylo zmíněno několik instrumentů dotýkajících se i svědka. Oběť domácího násilí je často v postavení svědka, budou se tedy na ni vztahovat i další instituty

¹⁶³ Síť speciálních výslechových místností v roce 2013. Prevence kriminality v České republice [online]. Zdroj dostupný dne 12. 3. 2018 z <http://www.prevencekriminality.cz/projekty/overene-projekty-upr/specialni-vyslechove-mistnosti/sit-specialnich-vyslechovych-mistnosti-v-roce-2013-218cs.html>.

¹⁶⁴ JELÍNEK, Jirí a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 122.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 141-142.

¹⁶⁶ DRAŠTÍK, Antonín kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 897.

trestního řádu týkající se svědka. V souvislosti s domácím násilím je ovšem jejich využití v některých aspektech omezené a problematické.

V první řadě může orgán činný v trestním řízení učinit opatření k utajení totožnosti a podoby, ale pouze nelze-li zajistit ochranu svědka jiným spolehlivým způsobem, a to v případě „*nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědectví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv*“ (§ 55 odst. 2 TR). Z podstaty domácího násilí, které se odehrává mezi navzájem známými osobami, vyplývá, že utajení totožnosti nebo podoby známé osoby je nesmyslné. Lze si ovšem představit, že institut utajeného svědka bude aplikován na osoby v sousedství, spolupracovníky nebo známé agresora či oběti, které mohou vypovídat o násilném jednání, ale obávají se pomsty domácího agresora, proto raději chtějí zůstat v anonymitě.

Dále má svědek podle § 100 TR právo odepřít výpověď, jestliže je příbuzný obviněného v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh, nebo jestliže by výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sám sobě nebo uvedeným osobám a jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pocíťoval jako újmu vlastní. Při prokazování domácího násilí může být, jestliže například chybí lékařská zpráva nebo nebylo provedeno vykazání, výpověď svědka jediným důkazem prokazujícím přítomnost domácího násilí. Toto ustanovení je tedy problematické, jelikož v případě, že svědek pod nátlakem agresora odepře výpověď, nastane důkazní nouze. Na tuto možnost reaguje § 164 TR, podle kterého může policejní orgán provést výslech svědka již ve fázi vyšetřování, a to právě z toho důvodu, že hrozí ovlivnění jeho výpovědi.

Výpověď svědka jako oběti domácího násilí samo o sobě představuje problém. Často proti sobě stojí dvě protichůdná tvrzení oběti a pachatele, která navíc mohou být ovlivněna nátlakem agresora na oběť nebo naopak snahou oběti ještě více poškodit agresora. Můžeme se rovněž setkat s případy křivého obvinění, kdy si při boji o majetek nebo o dítě jeden z manželů vymyslí, že je obětí domácího násilí. Údajná oběť jako argument, proč neexistují žádné záznamy prokazující domácí násilí, pak může uvést, že se bála zavolat policii a vyhledat lékařskou pomoc.¹⁶⁷ Orgány činné v trestním řízení mají při odhalování domácího násilí nelehkou úlohu, o to víc se ovšem musí snažit o správné zjištění skutkového stavu.

Zákon svoji pozornost dále zaměřuje na výslech svědka, při kterém je nutno šetřit jeho osobnost, zejména jde-li o jeho osobní údaje a intimní oblast. Důraz je kladen především na ochranu dětských svědků, jelikož u nich ožívování okolností trestného činu může negativně

¹⁶⁷ ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Křivá obvinění mezi rodiči jako nástroj v rodičovském konfliktu*. Právo a rodina, 2017, č. 3, s. 12.

ovlivňovat jejich duševní a mravní vývoj. Otázky mohou být pokládány pouze prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení za účasti orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo jiné osoby mající zkušenost s výchovou mládeže, popřípadě je-li to ku prospěchu i v přítomnosti rodičů. (§ 101, 102 TŘ). Dále jsou omezeny některé způsoby dokazování, kdy například nelze provést konfrontaci utajeného svědka s obviněným. Totéž platí i pro poškozeného mladšího osmnácti let v případě trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (§ 104a odst. 5 TŘ).

Svědka má právo požádat o informace o nebezpečném obviněném a odsouzeném. Přestože by svědek žádost nepodal, vyrozumí policejní orgán svědka o propuštění nebo uprchnutí obviněného nebo odsouzeného a zajistí bezpečí svědka (§ 103a odst. 1, 2 TŘ). Zákon nestanovuje, jakou formou má být informace sdělena, vzhledem k hrozícímu nebezpečí by tato informace měla být podána co nejrychleji, tedy např. ústně nebo telefonicky.

4.3 Souhlas poškozeného s trestním stíháním

V souvislosti s problematikou domácího násilí je klíčovým ustanovením § 163 odst. 1 TŘ, podle kterého je u taxativně vyjmenovaných trestných činů zapotřebí ke stíhání pachatele souhlas poškozeného.

Souhlas poškozeného ke stíhání těchto trestných činů je potřeba v případě, že je poškozený ve vztahu k pachateli osobou, vůči níž by měl poškozený jako svědek právo odepřít výpověď podle § 100 odst. 2 TZ.¹⁶⁸ Při spáchání trestného činu znásilnění podle § 185 odst. 1, 2 TZ je souhlas třeba dát v případě, že byl pachatel ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem. Tento vztah musí existovat v době, kdy se trestní stíhání vede, nikoli v době, kdy byl trestný čin spáchán. Výjimku představuje trestný čin znásilnění, u kterého musí vztah existovat v době, kdy byl trestný čin spáchán.¹⁶⁹ Souhlas s trestním stíháním může podle § 163 odst. 1 TŘ vzít poškozený do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě, kdykoliv zpět. Výslovně odepřený souhlas však nelze znovu udělit.

Podle § 163a odst. 1 TŘ takového souhlasu není třeba, jestliže takovým činem pachatele byla způsobena smrt, jestliže poškozený není schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byla jeho svéprávnost omezena, jestliže je poškozený osobou mladší patnácti let, nebo jestliže je z okolností zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností. Důležitý je zejména posledně zmiňovaný bod, kdy si pojem závislosti nebo podřízenosti lze spojit s již zmiňovaným pojmem

¹⁶⁸ Jedná se o dvě kategorie osob. První kategorii tvoří osoby v zákoně přímo uvedené, tj. příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojitel, manželka, partner nebo druh. Druhou kategorií tvoří jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by poškozený právem pocítoval jako újmu vlastní.

¹⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 6. 2005, sp. zn. 3 Tdo 567/2005.

stockholmského syndromu, při němž si oběť vytvoří pozitivní emocionální vazbu na pachatele trestného činu.

Podle § 163a odst. 2 TŘ „*jestliže se poškozený na výzvu orgánu činného v trestním řízení ihned nevyjádří, zda souhlasí s trestním stíháním podle § 163, tento orgán mu poskytne podle povahy věci k vyjádření přiměřenou lhůtu, nejvýše však 30 dnů. Po marném uplynutí této lhůty již souhlas s trestním stíháním dát nelze*“.

Institutem souhlasu poškozeného s trestním stíháním dochází k zásadnímu průlomu do zásad legality a ofiціальity. Toto dispoziční právo poškozeného by mělo reflektovat situace, kdy by trestní stíhání pachatele mělo zvláště negativní dopad i pro poškozeného. Zákon tak v tomto případě staví do popředí citové vazby k pachateli před nutností jeho postihu.¹⁷⁰

Ve vztahu k domácímu násilí je ovšem toto ustanovení problematické a spíše vyvolává opačný efekt. Na oběť se přesouvá do jisté míry odpovědnost za potrestání pachatele a při rozhodování, zda vydat či nevydat násilníka k trestnímu stíhání, se jenom prohlubuje její sekundární viktimizace. Pachatel může využít její nerozhodnosti a snaží se různými způsoby, ať už přemlouváním či vyhrožováním, vyhnout trestnímu stíhání. Postup podle § 163 odst. 1 písm. d) TŘ často naráží na obtížnost dokazování takového jednání pachatele. Výsledkem tak může být, že pachatel za násilné jednání nebude potrestán, naopak v něm může nadále pokračovat.¹⁷¹ Navíc fakt, že poškozený může vzít svůj souhlas zpět až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě, může negativně ovlivnit motivaci orgánů činných v trestním řízení postupovat rychle, neboť vědí, že jestliže vezme poškozený souhlas zpět, jejich práce přijde vniveč. To pak může vést k poklesu účinnosti trestního postihu domácího násilí.¹⁷²

Výhodu lze spatřit v tom, že trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí v tomto výčtu uveden není. Některé další trestné činy související s domácím násilím se ovšem v tomto výčtu nacházejí. Jedná se zejména o trestné činy omezování osobní svobody podle § 171 odst. 1, 2 TZ, sexuálního nátlaku podle § 186 odst. 1, 2 TZ, nebezpečného vyhrožování podle § 353 TZ a nebezpečného pronásledování podle § 354 TZ.

K problematice souhlasu poškozeného s trestním stíháním se rovněž vyjádřil Ústavní soud, který právní úpravu dispozičního práva v souvislosti s domácím násilím považuje za nevhodnou. Dále se pozastavil nad nesnadností vymezit okruh trestných činů vyžadujících

¹⁷⁰ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 1242-1243.

¹⁷¹ VANDUCHOVÁ, Marie. *K právní ochraně obětí domácího násilí*. In: *Obete kriminality: zborník příspěvků z mezinárodní konferencie konanej 25. novembra 2010 na Paneurópskej vysokej škole v Bratislavě*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2010, s. 357.

¹⁷² FENYK, Jaroslav. *Některé úvahy o postizitelnosti „domácího násilí“ z hlediska současného trestního práva i záměrů de lege ferenda*. Právní rozhledy. 2002, č. 12, s. 632.

souhlas poškozeného k zahájení trestního stíhání, když i praxe v zahraničí je v tomto ohledu nejednotná, navíc srovnání jednotlivých právních úprav je obtížné, když některé zahraniční instrumenty český právní řád nezná, například návrhové delikty¹⁷³. Lze ovšem konstatovat, že souhlas poškozeného s trestním stíháním by měl být vyžadován u typově méně závažných trestných činů, u kterých hledisko generální prevence nehraje tak významnou roli.¹⁷⁴

Vhledem k výše uvedenému by bylo vhodné *de lege ferenda* vyjmout všechny úmyslné trestné činy násilné povahy z výčtu trestných činů vyžadujících k trestnímu stíhání souhlas poškozeného. Jako vhodné by se rovněž jevílo řešení, které by omezilo dispoziční právo oběti, která je pachatelem napadána opakovaně.¹⁷⁵

4.4 Předběžná opatření podle trestního řádu

Predběžná opatření byla zavedena novelou trestního řádu provedenou ZOTČ, když byla zejména právní úprava ochrany oběti domácího násilí nedostatečně účinná. Jejich cílem je podobně jako u předběžných opatření v občanskoprávním řízení prozatímně upravit poměr mezi obviněným a obětí a tím zabránit obviněnému v pokračování v trestné činnosti a ochránit oběť před sekundární viktimizací. Dalším důvodem zavedení předběžných opatření je, že v některých případech mohou nahradit tzv. předstižnou vazbu (viz níže). Ve vztahu k institutu vazby by tak předběžné opatření mělo působit jako méně invazivní prostředek. Na rozdíl od vazby ovšem zákonodárce neomezil časové trvání předběžného opatření, což kritizuje například Jelínek.¹⁷⁶ Příhodné také je, že předběžné opatření je možné uložit v trestním řízení pro méně závažné trestné činy, u kterých vazba není možná.

Trestní řád v § 88 c. taxativně vyjmenovává devět druhů předběžných opatření, která lze uložit, je-li důvodná obava, že obviněný bude opakovat trestnou činnost nebo se pokusí o dokonání trestného činu. V souvislosti s domácím násilím budou zejména aplikována předběžná opatření spočívající v zákazu styku s poškozeným, osobami jemu blízkými nebo s jinými osobami, zejména svědky (dále jen „zákaz styku s určitými osobami“), a zákazu vstoupit do společného obydlí obývaného s poškozeným a jeho bezprostředního okolí a zdržovat se v takovém obydlí (dále jen „zákaz vstupu do obydlí“).

¹⁷³ Jako řešení nevhodné právní úpravy souhlasu poškozeného s trestním stíháním navrhuje Jelínek do nového trestního řádu zavedení právě návrhových deliktů. JELÍNEK, Jiří. *K postavení poškozeného v českém trestním řízení*. In: Obete kriminality: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 25. novembra 2010 na Paneurópskej vysokej škole v Bratislave. Bratislava: EUROKÓDEX, 2010, s. 49-50.

¹⁷⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 10. 2. 2011, sp. zn. III. ÚS 2523/10.

¹⁷⁵ MUSIL, Jan. *Má být omezeno dispoziční právo poškozeného udílet souhlas s trestním stíháním podle § 163 tr. ř.?* Trestní právo. 2003, č. 12, s. 17.

¹⁷⁶ JELÍNEK, Jiří. *Predběžná opatření v trestním řízení*. Bulletin advokacie. 2013, č. 5, s. 27, 30.

Zákaz styku s určitými osobami spočívá v „nepřípustnosti jakéhokoli kontaktování nebo vyhledávání poškozeného, osob mu blízkých nebo jiných osob, zejména svědků, a to i prostřednictvím sítě elektronických komunikací nebo jiných obdobných prostředků.“ (§ 88d odst. 1 TŘ). Z důležitých důvodů se může povolit setkání obviněného s poškozeným, a to za přítomnosti orgánu činného v trestním řízení nebo probačního úředníka. Nepřípustné je jakékoliv sledování, obtěžování, opakované zasílání nevyžádaných urážlivých e-mailových zpráv nebo telefonický kontakt. Jde o zákaz kontaktů přímých i zprostředkovaných třetí osobou.¹⁷⁷ Zákaz vstupu do obydlí spočívá v „nepřípustnosti vstupu obviněného do společného obydlí obývaného s poškozeným a jeho bezprostředního okolí, a v nepřípustnosti zdržovat se v takovém obydlí.“ (§ 88e odst. 1 TŘ). Tato opatření hrají významnou roli při ochraně proti domácímu násilí i proti stalkingu.

O předběžném opatření rozhodují orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti, poškozený však může dát podnět k jeho uložení. Lhůtu pro rozhodnutí zákon neuvádí, je však třeba postupovat urychleně bez zbytečných průtahů (§ 2 odst. 4 TŘ). O uložení předběžného opatření zákazu styku s určitými osobami rozhoduje předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce, o zákazu vstupu do obydlí rozhoduje předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce (§ 88m odst. 2, 3 TŘ).

V případě neplnění uloženého předběžného opatření může být obviněnému uložena pořádková pokuta, jiný druh předběžného opatření nebo může být vzat do vazby (§ 88o TŘ). Také by mohla být naplněna skutková podstata trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 2 TZ.

Předběžné opatření trvá, dokud to vyžaduje jeho účel a lze ho uložit pouze obviněnému. Předběžné opatření tak lze uložit okamžikem zahájení trestního stíhání a může trvat do právní moci rozsudku nebo jiného rozhodnutí, kterým se řízení končí (88b odst. 1 TŘ, § 32 TŘ, 88n odst. 1 TŘ). Z toho vyplývá, že do zahájení trestního stíhání a od pravomocného skončení trestního řízení lze vydat pouze předběžné opatření podle ZŘS, blíže popsané v kapitole 2.3.1. V době od zahájení trestního stíhání do pravomocného skončení trestního řízení lze teoreticky vydat trestní i civilní předběžné opatření, přičemž zákon vzájemný poměr předběžných opatření neupravuje.

Ke vztahu trestního a civilního předběžného opatření se vyjádřil Ústavní soud, podle kterého jestliže bylo zahájeno trestní stíhání, je návrh státního zastupitelství na uložení předběžného opatření podle trestního řádu racionální, „a to především z hlediska požadavku na

¹⁷⁷ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 826.

zachování ucelenosti již probíhajícího trestního řízení, jeho veřejnoprávního charakteru a v neposlední řadě i jeho speciality, včetně použitých nástrojů trestněprávní regulace a vymezení působnosti orgánů činných v trestním řízení. Zjednodušeně řečeno, jsou-li k tomu dány všechny nezbytné předpoklady, jeví se jako žádoucí, více přílehlavý, předvídatelný a v konečném důsledku i praktičtější postup státního zastupitelství, coby orgánu činného v trestním řízení, podle trestněprávních předpisů a použití jimi předvídaných nástrojů trestního řízení než postup podle civilněprávních předpisů, byť to jejich právní úprava výslovně nevylučuje.“¹⁷⁸

Z uvedeného je tedy patrné, že jestliže bylo zahájeno trestní stíhání, mělo by mít trestní předběžné opatření před civilním přednost, což považuji za logické. Lze si ovšem představit situaci, kdy nebylo trestní předběžné opatření uloženo, například z toho důvodu, že nebylo shledáno jako důvodné. V takovém případě může aktivně legitimovaná osoba odlišná od státního zástupce podat návrh na předběžné opatření v občanskoprávním řízení.

Na druhou stranu jakousi nevýhodu trestního předběžného opatření lze spatřit v tom, že na rozdíl od civilního předběžného opatření není stanoveno, jak dlouho bude opatření trvat, a oběť tak dopředu přesně neví, jak dlouho bude chráněna. Pro oběť ale bude zcela jistě pohodlnější žádat ochranu v rámci již probíhajícího trestního řízení než iniciovat další řízení.

4.6 Institut vazby

Vazba je nejzávažnějším trestněprocesním zajišťovacím institutem, jehož účelem je zajištění obviněného pro účely trestního řízení a výkonu trestu, zabránění obviněnému v maření a ztěžování provádění důkazů a zabránění v dokonání trestného činu nebo v páchání další trestné činnosti. Nejedná se o sankční opatření, ani se nepotvrzuje vina obviněného. Vazba spočívá v dočasném omezení osobní svobody obviněného ve vazební věznici a může o ní rozhodnout pouze soud. Přitom se zdůrazňuje princip subsidiarity, kdy je vazba uvalena až v případě, že nelze užít mírnější zajišťovací prostředky, zejména předběžné opatření.¹⁷⁹

Při domácím násilí je tento institut zvláště důležitý, neboť může oběť ochránit před případnými dalšími útoky pachatele. Pro vzetí do vazby musí být splněno několik zákonných podmínek. Především musí jít o osobu, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání (§ 68 odst. 1 TR). Do té doby se oběti domácího násilí nabízí alespoň využití institutu vykázání, který by měl zabránit pachateli pokračovat v násilí. Ten ovšem zcela nezabrání, aby se pachatel nedostal do kontaktu s obětí i mimo společné bydliště a neohrozil ji na zdraví či na životě. Institut vazby se

¹⁷⁸ Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2014, sp. zn. II. ÚS 3512/14.

¹⁷⁹ JELÍNEK, Jirí. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 316.

tak užije pouze v extrémních případech, kdy by nevezetí obviněného do vazby mělo fatální následek.¹⁸⁰

Dále musí existovat obava, že obviněný uprchne nebo se bude skrývat (útěková vazba) nebo bude působit na doposud nevyslechnuté svědky (koluzní vazba) nebo bude opakovat trestnou činnost nebo se pokusí o dokonání trestného činu, o který se již pokusil (předstižná vazba).¹⁸¹ V souvislosti s domácím násilím se tedy setkáme nejčastěji s koluzní a předstižnou vazbou.

Obviněného nelze vzít do vazby pro úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvě léta, nebo pro trestný čin spáchaný z nedbalosti, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta (§ 68 odst. 2 TŘ). Výše uvedené omezení se podle odst. 3 neužije, jestliže obviněný již například uprchl, skrýval se, opakovaně se nedostavil na předvolání nebo opakoval trestnou činnost, pro kterou je stíhán. Toto omezení se neuplatní ani je-li dán důvod předstižné vazby, jestliže to vyžaduje účinná ochrana poškozeného (§ 68 odst. 4 TŘ). Toto ustanovení má velký význam pro oběť, jelikož se jí dostane ochrany i v případě, že pachatel spáchal v souvislosti s domácím násilím méně závažný trestný čin.

¹⁸⁰ HANUŠ, Libor. *K extrémním případům domácího násilí*. Trestněprávní revue. 2007, č. 12, s. 358.

¹⁸¹ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 317-318.

Závěr

Domácí násilí je jedna z nejrozšířenějších a zároveň nejskrytějších forem agrese, jejíž specifické rysy byly v předkládané práci uvedeny. Úskalí problematiky domácího násilí je dáno tím, že se odehrává v soukromí mezi osobami, které jsou k sobě připoutány citovými vazbami, často i společnými dětmi či majetkem. Tyto vazby udržují oběť ve vztahu, zároveň však oběť zažívá pocity strachu a nejistoty, které jsou ještě umocněny faktem, že jí ubližuje osoba blízká navíc v prostředí domova, které by mělo být naopak místem bezpečí. Na základě získaných poznatků lze konstatovat, že univerzální profil oběti ani pachatele domácího násilí neexistuje, jelikož oběti i pachatelé pocházejí z různých socioekonomických vrstev, jsou různého věku i pohlaví. Jejich společným znakem ovšem je, že často vystupují odlišně na veřejnosti a jinak v soukromí, mají tedy dvě tváře. Tyto a další specifika, která jsou uvedena zejména v první kapitole, je důležité zohlednit při poskytování pomoci oběti.

Problematika domácího násilí vyžaduje komplexní řešení a interdisciplinární přístup, při kterém by měly být užity mimoprávní i právní prostředky, přičemž trestní právo se uplatní až v nejzávažnějších případech. Mimo trestní právo lze při ochraně před domácím násilím využít především institutu vykazání, pomoc intervenčních center a podání návrhu na předběžné opatření v občanskoprávním řízení. Zakotvení těchto právních prostředků v českém právním řádu považuji za přínosné. Dále je třeba klást důraz na prevenci a osvětu, kterou v současné době provádí zejména neziskové organizace. Oběť často nedokáže řešit situaci sama, proto je důležité upozorňovat na to, že se nemusí se svým problémem obávat svěřit. Domácí násilí totiž dnes již nepředstavuje tabu.

V oblasti trestního práva hmotného představuje významný krok zakotvení skutkové podstaty trestného činu osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ. Na základě provedení analýzy trestných činů vztahujících se k domácímu násilí, která byla provedena ve třetí kapitole, se domnívám, že trestní právo hmotné dostatečně postihuje různá jednání naplňující znaky domácího násilí. V předkládané práci jsem se pokoušela upozorňovat i na některé problematické aspekty, které by mohly zbytečně prohlubovat újmu oběti nebo by mohly mít vliv na vznik újmy sekundární. Z pohledu trestního práva hmotného mezi ně patří například problematika trestného činu neoznámení a nepřekažení trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí.

Z pohledu trestního práva procesního přiznává trestní řád poškozenému poměrně široký katalog práv. Velkým přínosem je rovněž přijetí zákona o obětech trestných činů, který rozšiřuje a přiznává další práva oběti a na základě kterého byla zavedena do trestního řádu

předběžná opatření. Mezi problematické pasáže ovšem patří například souhlas poškozeného s trestním stíháním, kdy řada trestných činů spojených s domácím násilím tento souhlas vyžaduje. I dále jsem uváděla určité aspekty, které by dle mého názoru pozitivně posílily postavení oběti.

Závěrem bych tedy shrnula, že přes některé nedostatky považuji právní úpravu domácího násilí v oblasti trestního práva za dostatečnou. Za pozitivní lze také shledat trend v oblasti legislativy, kdy v posledních letech dochází ke zlepšování postavení oběti domácího násilí. Je ovšem třeba v těchto snahách nepolevovat a nadále prohlubovat interdisciplinární spolupráci mezi subjekty, které přijdou s aktéry domácího násilí do kontaktu.

Seznam zkratek

OZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

PolČR - zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

TŘ – zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Úmluva – Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí

ZOTČ – zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

ZŘS – zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Použité prameny a literatura

Monografie

BURIÁNEK, Jiří; PIKÁLKOVÁ, Simona; PODANÁ, Zuzana. *Násilí na mužích: sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014. ISBN 978-80-7308-545-2

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2207-8

ČÍRTKOVÁ, Ludmila; VITOUŠOVÁ, Petra. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2

ČUHELOVÁ, Kateřina. *Předběžná opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-341-9

GILLERNOVÁ, Ilona; BOUKALOVÁ, Hedvika. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1293-3

HOKR MIHOLOVÁ, Petra; ONDRUŠKOVÁ, Jitka; DOHNAL, David. *Ekonomické dopady domácího násilí v oblasti zdraví*. Praha: proFem, 2016. ISBN 978-80-904564-4-0

HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. ISBN 978-80-87146-48-4

JEŽKOVÁ, Veronika. *Jen ano je ano. Trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské úmluvy*. Praha: proFem, 2017. ISBN 978-80-904564-9-5. Zdroj dostupný z http://www.profem.cz/shared/clanky/550/A5-JenAnoJeAno_WEB.pdf

JEŽKOVÁ, Veronika. *Právek proti násilí na ženách: Bílá místa české legislativy*. Praha: proFem, 2016. ISBN 978-80-904564-7-1

KONRÁD, Zdeněk; BANGO, Dezider. *Metodika vyšetřování trestných činů souvisejících s domácím násilím*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2007. ISBN 978-80-7251-241-6

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; BRUCKNEROVÁ, Eva; DÁVID, Radovan. *Právo proti domácímu násilí*. Praha: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-381-3

NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef; MUSIL, Jan. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-08-4

STŘÍLKOVÁ, Patricie, FRYŠTÁK, Marek. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. Ostrava: Key Publishing, 2009. ISBN 978-80-7418-020-0

ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367

ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-86131-44-0

VARGOVÁ, Branislava; POKORNÁ, Dana; TOUFAROVÁ, Marie. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-86131-76-4

VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-4849-8

VOŇKOVÁ, Jiřina; OPLATEK, David. *Vraždy v kontextu domácího násilí*. Praha: proFem, 2015. ISBN 978-80-904564-3-3

VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016*. 3. přepracované vydání. Praha: proFem, 2016. ISBN 978-80-904564-5-7

ZIMMELOVÁ, Petra; BURIÁNEK, Jiří; KOVAŘÍK, Jiří. *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton, 2006, ISBN 80-7254-914-6

Učebnice a komentáře

DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-600-7

DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-790-4

JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1

JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, ISBN 978-80-7502-236-3

JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-160-1

MACKOVÁ, Alena. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-122-9

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník komentář. Zvláštní část*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5

VANGELI, Benedikt. *Zákon o Policii České republiky: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. ISBN: 978-80-7400-543-5

Odborné články a příspěvky do sborníků

BAXA, Josef; KRÁL, Vladimír. *Domácí násilí a právní možnosti jeho řešení*. Právní rádce, 2002, č. 10, s. 284-286. ISSN 1213-5313

BEDNÁŘ, Miroslav. *Stalking – nebezpečné pronásledování*. Právní rozhledy, 2014, č. 20, s. 700-701. ISSN 1210-6410

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Domáci násilí ve faktech a teoriích. Bulletin Gender, 2002, č. 1, s. 1-3.[online]. Dostupné z: http://www.gendersonline.cz/uploads/80d0b4059231e64b36671633f0fbf8376f1efe9e_rocnik03-1-2002.pdf.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Muži jako oběti domácího násilí*. Právo a rodina, 2010, č. 7, s. 9-15. ISSN 1212-866X

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Vývoj postojů k domácímu násilí*. Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí. 1999, č. 4, s. 10-16. ISSN 1213-8282

ČUHELOVÁ, Kateřina. *Předběžné opatření ve věcech domácího násilí*. Právní rádce, 2009, č. 1, s. 18-22. ISSN 1210-4817

FENYK, Jaroslav. *Některé úvahy o postižitelnosti „domácího násilí“ z hlediska současného trestního práva i záměrů de lege ferenda*. Právní rozhledy. 2002, č. 12, s. 630-632. ISSN 1210-6410

HANUŠ, Libor. *K extrémním případům domácího násilí*. Trestněprávní revue. 2007, č. 12, s. 355-358. ISSN 1213-5313

HOŘÁK, Jaromír. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Kriminalistika. 2010, č. 2, s. 104. ISSN 1210-9150

HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*, in JELÍNEK Jiří (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny. Praha: Leges, 2009, s. 72-86. ISBN 978-80-87212-21-9

HUŇKOVÁ, Markéta. *Domáci násilí z pohledu českého práva (1. část)*. Právo a rodina. 2000, č. 10, s. 1-6. ISSN 1212-866X

IMRÍŠKOVÁ, Zuzana; PODANÁ, Zuzana. *Prevalence a charakteristiky stalkingu v České republice: výsledky viktimologického výzkumu*. Trestněprávní revue. 2014, č. 4. str. 96-98. ISSN 1213-5313

JELÍNEK, Jiří. *K postavení poškozeného v českém trestním řízení*. In: Obete kriminality: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 25. novembra 2010 na Paneurópskej vysokej škole v Bratislavě. Bratislava: EUROKÓDEX, 2010, s. 47-55. ISBN 978-80-89447-36-7

JELÍNEK, Jiří. *Poškozený, jeho procesní práva a ochrana po novele trestního řádu provedené zákonem o obětech trestných činů*. Kriminalistika. 2014, č. 3, s. 161-173. ISSN 1210-9150

JELÍNEK, Jiří. *Předběžná opatření v trestním řízení*. Bulletin advokacie. 2013, č. 5, s. 27-30. ISSN 1210-6348

JELÍNEK, Jiří. *Současná trestní politika – co je nejdůležitější?* in JELÍNEK, Jiří; GŘIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, s. 11-21. ISBN 978-80-87576-39-7

JELÍNEK, Jiří. *K trestněprávnímu postihu domácího násilí*. Acta iuridica olumucensis. Vol.1, 2005, No. 2, s. 54-58. ISSN 1801-0288

JELÍNEK, Jiří; PELC Vladimír. *Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení*. Bulletin advokacie. 2015, č. 11, s. 19-23. ISSN 1210-6348

LANGHANSOVÁ, Hana. *Nový paragraf v trestním zákoně. Malý dárek osobám týraným ve společné domácnosti*. Via Iuris. 2003, č. 6, s. 4 a násl. [online]. Zdroj dostupný z ASPI.

MUSIL, Jan. *Má být omezeno dispoziční právo poškozeného udílet souhlas s trestním stíháním podle § 163 tr. ř.?* Trestní právo. 2003, č. 12, s. 9-19. ISSN 1211-2860

ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Křivá obvinění mezi rodiči jako nástroj v rodičovském konfliktu*. Právo a rodina, 2017, č. 3, s. 12-17. ISSN 1212-866X

VÁLKOVÁ, Helena. *Proč by neměl chybět v novém trestním zákoníku „Stalking“*, in VANDUCHOVÁ, Marie; GŘIVNA, Tomáš. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, s. 409-420. ISBN 978-80-7357-365-2

VANDUCHOVÁ, Marie. *K právní ochraně obětí domácího násilí*. In: *Obete kriminality: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 25. novembra 2010 na Paneurópskej vysokej škole v Bratislavě*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2010, s. 353-358. ISBN 978-80-89447-36-7

VANDUCHOVÁ, Marie. *Ke kriminalizaci domácího násilí*. *Acta iuridica olumucensis*. Vol.1, 2005, No. 2, s. 59-61. ISSN 1801-0288

VANTUCH, Pavel. *Domáci násilí*. *Právní rádce*, 2003, č. 12, s. 54-58. ISSN 1210-4817

VISINGER, Radek. *Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou*. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 11, s. 331-336. ISSN 1213-5313

ZAPLETAL, Josef. *Násilí, nenávist a pronásledování – kriminologický pohled*, in VANDUCHOVÁ, Marie; GŘIVNA, Tomáš *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, s. 465. ISBN 978-80-7357-365-2

ZOUBKOVÁ, Ivana. *Práva obětí trestných činů v současné legislativě*. *Kriminalistika*. 2015, č. 4, s. 241-253. ISSN 1210-9150

Internetové články

Česká republika podepsala Istanburskou úmluvu proti násilí na ženách. Vláda ČR [online]. Zdroj dostupný z <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/aktuality/ceska-republika-podepsala-istanburskou-umluvu-proti-nasili-na-zenach--143594>

Chart of signatures and ratifications of Treaty 210 - Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence [online]. Zdroj dostupný z <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures?desktop=false>

JELÍNEK, Jiří. Při rekonstrukci trestního řádu je potřeba sáhnout i do trestního zákoníku. Česká justice [online], 2016. Zdroj dostupný z <http://www.ceska-justice.cz/2015/12/jiri-jelinek-pri-rekodifikaci-trestniho-radu-je-potreba-sahnout-i-do-trestniho-zakoniku/>

Reprezentativní výzkum 2001 – STEM. Bílý kruh bezpečí [online]. Zdroj dostupný z <http://www.domacinasili.cz/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2001-stem/>

Reprezentativní výzkum 2006 – STEM. Bílý kruh bezpečí [online]. Zdroj dostupný z <http://www.domacinasili.cz/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2006-stem/>

Reservations and Declarations for Treaty No.210 - Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Czech Republic [online]. Zdroj dostupný z https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/declarations?p_auth=bWCpAPhN&coeconventions_WAR_coeconventionsportlet_enVigueur=false&coeconventions_WAR_coeconventionsportlet_searchBy=state&coeconventions_WAR_coeconventionsportlet_codePays=CZE&coeconventions_WAR_coeconventionsportlet_codeNature=2

Sít' speciálních výslechových místností v roce 2013. Prevence kriminality v České republice [online]. Zdroj dostupný z <http://www.prevencekriminality.cz/projekty/overene-projekty-upr/specialni-vyslechove-mistnosti/sit-specialnich-vyslechovych-mistnosti-v-roce-2013-218cs.html>

Statistické přehledy kriminality za rok 2017. Policie ČR [online]. Zdroj dostupný z <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2017.aspx>

Úvodní strana - Policie České republiky [online]. Zdroj dostupný dne z: <http://www.policie.cz/clanek/mr-brno-o-nas-vitame-vas-na-strankach-mestskeho-reditelstvi-pcr-brno.aspx>.

Internetové zdroje

<http://www.domacinasili.cz/statistiky/>

<http://rosa-os.cz/k-stazeni/statistiky/>

Ostatní zdroje

Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Zdroj dostupný z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=828&CT1=0>

Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí [online]. Zdroj dostupný z <https://rm.coe.int/1680462471>

Usnesení a nálezy Ústavního soudu

Nález Ústavního soudu ze dne 10. 2. 2011, sp. zn. III. ÚS 2523/10

Nález Ústavního soudu ze dne 20. 9. 2006, sp. zn. II. ÚS 566/05

Nález Ústavního soudu ze dne 3. 9. 2009, sp. zn. III. ÚS 346/09

Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2014, sp. zn. II. ÚS 3512/14

Rozhodnutí Nejvyššího soudu

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2007, sp. zn. 11 Tdo 272/2007

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 6. 2005, sp. zn. 3 Tdo 567/2005

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2006, sp. zn. 7 Tdo 870/2006

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 8 Tdo 105/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2011, sp. zn. 3 Tdo 391/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1082/2011.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 11. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1378/2011.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2013, sp. zn. 4 Tdo 49/2013

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 15 Tdo 887/2014

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2015, sp. zn. 3 Tdo 33/2015

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2015, sp.zn. 8 Tdo 921/2015

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1685/2016

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2017, sp. zn. 6 Tdo 750/2017

Ostatní judikatura

House of Lords. R. v. R. (1991) 4 All ER 481. Zdroj dostupný z <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1991/12.html>

R 16/1986 tr.

R II/1965 tr.

R 20/1984 tr.

R 11/1984 tr.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze dne 10. 7. 2012, sp. zn. 7 To 51/2012

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 12. 2016, sp. zn. 2 To 107/2016 in VRCHNI SOUD V PRAZE: K posttraumatické stresové poruše jako těžké újmě na zdraví. Trestněprávní revue, 2017, č. 3, s. 77-79.

Legislativa

usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky

ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích

zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Abstrakt

Domácí násilí představuje závažný společenský problém, kterému nebyla do nedávné doby věnována patřičná pozornost. Domácí násilí se od ostatních forem agrese liší tím, že se odehrává v soukromí, za zavřenými dveřmi mezi osobami navzájem si blízkými. Osoba ohrožená a násilná jsou citově, často i materiálně propojeny a z toho plyne ztížená možnost oběti opustit pachatele. Navíc se oběti se svojí situací jen těžko svěřují, proto je domácí násilí jevem velmi latentním.

Cílem této práce je přiblížit domácí násilí pomocí jeho znaků, forem, příčin a profilu osoby násilné a ohrožené a podat výklad o současné účinné právní úpravě se zaměřením na trestněprávní aspekty hmotného a procesního práva. Tato práce se skládá ze čtyř částí.

V úvodní kapitole jsou vymezeny základní pojmy, které s problematikou domácího násilí souvisejí. Je zde přiblížen pojem domácího násilí, klíčové znaky, cyklus domácího násilí, jeho formy a příčiny. Dále jsou zde shrnuty poznatky o osobě násilné a ohrožené s uvedením zvláštních projevů u žen, mužů, dětí, seniorů a osob patřících do skupiny LGBT. V této kapitole jsou rovněž popsány devastující důsledky domácího násilí pro oběť.

V druhé kapitole je pojednáno o vývoji a právní úpravě domácího násilí, která je obsažena v několika různých předpisech. Trestní právo zde přitom figuruje jako prostředek poslední instance. Pozornost je v této kapitole zaměřena na policejní vykazání, intervenční centra a civilní předběžné opatření. Tyto instituty efektivně chrání oběť mimo trestní právo. Dále je zde uveden přínos tzv. Istanbulské úmluvy.

Ve třetí kapitole jsou analyzovány vybrané trestné činy související s domácím násilím. Setkat se lze zejména s trestným činem týrání osoby žijící ve společném obydlí, který byl do českého právního řádu zakotven právě pro případy domácího násilí.

Ve čtvrté kapitole je pojednáno o některých trestněprocesních aspektech domácího násilí. Je zde popsáno, jaké je postavení oběti v trestním řízení s důrazem na její práva. Dále je zde zmíněno, jakou roli hraje souhlas oběti s trestním řízením a jak je zajištěna ochrana oběti pomocí předběžných opatření podle trestního řádu a institutu vazby.

Abstract

Domestic violence is a serious social problem that has not received enough attention for a long time. Domestic violence differs from other forms of aggression by the fact that it occurs in private, behind closed doors between people who are close to each other. Violent and threatened persons are emotionally and materially connected so it is more difficult for the victim to leave the offender. In addition, victims often do not confess to their situation, so it makes domestic violence a very latent phenomenon.

The aim of this thesis is to clarify domestic violence through its features, forms, causes and profile of the violent and threatened person and to interpret the current effective legal regulation focusing on criminal aspects of substantive and procedural law. This thesis consists of four parts.

The introductory chapter defines some basic terms that are related to domestic violence. In particular, the term of domestic violence, key features, the cycle of domestic violence, its forms and causes. In addition, there is defined the profile of violent and threatened person. There are also summarized specific characters in context with women, men, children, seniors and LGBT people. This chapter also describes devastating implications of domestic violence on victims.

The second chapter deals with the progression and current legal regulation of domestic violence, which is contained in several different regulations. Criminal law in Czech legal order represents the ultima ratio principle. Attention is focused on police reporting, intervention centers and civilian precautionary measures. These institutes effectively protect victims outside criminal law. In this chapter there is also mentioned the contribution of the so-called Istanbul Convention.

The third chapter analyzes selected offenses related to domestic violence. The most frequently committed offense is an abuse of person living together in the dwelling, which was implemented into Czech law expressly for cases of domestic violence.

The fourth chapter deals with some of the procedure aspects in the criminal law related to domestic violence. It describes the status of victims in criminal proceedings with emphasis on their rights. It also describes the role of the victim's consent with criminal proceedings and how to protect the victim by means of precautionary measures under the Criminal Procedure Code and by institute of detention.

Název práce a klíčová slova v českém a anglickém jazyce

Název práce v českém jazyce:

Trestněprávní aspekty tzv. domácího násilí

Název práce v anglickém jazyce:

Criminal aspects of domestic violence

Klíčová slova v českém jazyce:

domácí násilí, oběť, trestní právo

Klíčová slova v anglickém jazyce:

domestic violence, victim, criminal law